

DEBRECZENI KÖRNYATI
HIRDELÉSI-ROZSA
NEVÉDELÉSI HATÓSÁG
1894. évi 930. sz.

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr. $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél ár-engedmény adatik. Pélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Isten nevében.

Ismét egyik esztendeje, Istentől kimért ideje telék el a mulandóságnak. Legyen áldott az Urnak szent neve, hogy az ő év elmúltával nem vonta meg tőlünk kegyelmét, hanem életben és békeségben átvezérelt ez új évnek reggelére!

Letűnt tehát, sírjába szállt minden örömeivel s kellemes emlékezetű perczeivel az a mult esztendő. Vajha hantjával bétakarta volna mind azt a sok aggodalmat, szorongattatást, azt a rengeteg vallási, erkölcsi, társadalmi bajt, azt a sok helyütt rémesen sikoltó anyagi szükségét, inséget, azt a számtalan nemű küzdést és tusakodást, melyben oly sokaknak, oly gyakorta vala részük, csak a most lezajlott rövid évnek folyama alatt is. De mindezt örökség gyanánt hátrahagyta a mult a jelennek, hogy küzködjék és reménykedjék továbbra is e föld vándora, míglen majdan eljutand a czéihez. Ám aláhanyatlott az ő év s nem tér vissza soha többé, de nem változott meg Istennek áldó kegyelme és örök igazsága, nem fáradott meg az ő atyai gondja s nem fogyatkozott meg, örök napként tündöklő evangéliomának világossága. Ez a tény a mi újévi pályafutásunknak biztosítéka, ez az íge a mi lábainknak szövétnéke; ez a tudat a mi erősségünk, vigasztalásunk, bizodaljunk, diadalunk mindvégiglen. Az evangéliomi protestantismusnak már létezése első pillanatában meg kellett volna semmisülnie, ha emberi erőre, hiu bölcseségre s világi gazdagságra alapította volna jövőjét; de mind erre nem: egyedül az Isten kegyelmére támaszkodott, s ez volt hitének, reménységének mozdíthatatlan kőszála.

Most, az 1894. év első reggelén is ezzel a tudattal fogunk munkához. És bár a közvetlen megelőző időszakban, hazai protestáns egyhá-

zunknak mind saját körfalain belül, mind azon kívül számos ellenhatással, hamislelkűséggel, evangéliom- és haza-ellenes törekvésekkel kellett mérkőzni s noha nem egy ízben tapasztaltuk: miként járnak szertesztét ordító oroszlánként, a józan és tiszta elvek ellenségei; s jöllehet a lelki sötétség, a pogányias világnézet és a vallási kizárólagosság hamis elve rémitő módon kísért körülöttünk: mi mindamelllett, sőt épen ezek láttára örvendezünk az Ur szabadításában és az ő szent nevében folytatjuk a nemes harcot. Azt tudjuk, hogy ebben az esztendőben is épen úgy lesz a világ forgása, a mint ezt az ő világ bölcs királya Salamon, oly találóan jellemzi: egyik nemzetség elmegyén és a másik eljő; a nap felkél és leáldozik; a folyóvizek sietnek mind a tengerbe és a tenger mégsem telik meg; szóval a mi volt, ugyanaz, a mi ezután is leszen és a mi most leszen, ugyanaz, a mi ennekutána is leszen. Az emberek ezentul is kártyavarákat, bábeli tornyokat fognak magoknak építeni s látni fogják, hogy mindez hiabavalóság. A népek egymás ellen fenekednek s aztán kibékülnek. Az apák eszik meg az egrest és a fiaknak a foguk vásik meg belé s így tovább. Közelebbről a mult év eseményeire, főleg a kormányt, képviselőházat és a közvéleményt foglalkoztató vallásügyi mozgalmakra gondolva, bizony nem valami sok vigasztalásunk lehetne a jövőre; de mégis szolgáljon vigasztalásunkra az, hogy Isten, ki a történelem folyamán, az igaz, szent és jó ügyet soha elbukni nem engedte, sőt diadalra segítette: a jövőben is hűségesen pártjára kél azoknak, a kik minden önző érdek mellőzésével az igazságot és józan szabadságot védelmezik s az ő dicsőségét hirdetik.

Isten dicsősége! Ez alapelve, ez a végcélja is az evangéliomi protestantismusnak és így

sohasem volt, nem is lehet a jövőben sem feladata az, hogy szűkkeblűen elzárkózzék a saját sánczai mögé s onnan szórja szét kárhoztató dörgédelmeit s harci lövegeit, a békeség és tökéletesedés után áhító emberiség közé. Soha egy evangyéliomi protestáns hívő sem szegődhetik azoknak a zsoldjába, a kik az egyetemes közjót, a lelkek üdvét, az egyéni, vagy rendi érdekeknek alárendelni bűnnek nem tartják: nem csatlakozhatnak egy evangyéliomi protestáns sem azokhoz az elégedetlenekhez, kik az evangyéliomot s a keresztyénséget, a mai kor közszelleme által tulszárnyalt eszmének és intézménynek gondolván, új kijelentés, új vallás és saját nyöknek megfelelő társadalom után rajonganak. Az ilyen és ilyenfajta bomlasztó eszmék, egyrészt a jézsuiták átkos műhelyéből, másrészt a tengeri kígyó módjára fel-felbukkanó munkáskérdésből nyerik a tápanyagot. De az evangyéliomi józan felvilágosodás erejével minden ilyesféle veszedelmes mozgólódásoknak hatályát megerőtlenítheti a társadalom, de csak akkor, ha van benne keresztyéni élet és erő, ha van benne erkölcsi komolysággal párosult bátorság és krisztusi szeretet. A mai kor ellenséges áramlatai azonban nem csupán ebből a két forrásból erednek. Érezik, látják még Rómában is, de éreznie, látnia is kell azt kinek-kinek, hogy a közboldogságot fenyegető veszélyek: a vallási élet rohamos hanyatlása, az örök lelki jók iránt

tapasztalható általános közönyösség, a megtérés, újjászületés és Istennel békeségben való élés hiánya, egy szóval a jelenkor oly nagy számú, égető lelki sebei — ezek okozzák azt a sajgó fájdalmat, melynek jajjai már-már betöltik a levegőt s a melyek nem hogy szünnének, sőt mint a bűn, egyre szaporodnak. Ezeknek a lelki bajoknak eloszlatására, ezeknek a vallási és erkölcsi sebeknek gyógyítására kellene fordítanunk összes gondoskodásunkat. Itt kellene alkalmazni azt az ezerjófűvet, azt a csodálatos gyógyhatású balzsamirt, mely a Krisztus evangyélioma. E nélkül minden alkotásunk, minden törekvésünk dugába dől, míg ezzel minden viszály közt bátran megállunk, erejétől áthatva, bámulatos cselekedeteket cselekeszünk s a mi fő: — óhajtott célhoz jutunk.

Hogy a „Debr. Prot. Lap,” ez évi pályafutása alatt mennyiben járulhat hozzá e szent közös cél megvalósításához, az ma még bizonytalan. Részünkről csakis annyit mondhatunk, hogy hivatásunkhoz és kötelességünkhöz képest, híven fogjuk védelmezni a tiszta hazaszeretet, az igazi istenfélelem, a nemes erkölcsiség, józan tudományosság, lelkiismereti szabadság és ember-szeretet szent elveit s minden igyekezetünk oda irányul, hogy megőrizve a ránk bízottakat, a pálya végén hű sáfároknak találtsunk.

Vajha e törekvésünkben buzgón támogatnának bennünket egyházunknak, tanügyünknek s társadalmunknak kipróbált harcosai; vajha

✠ TÁRCZA. ✠

A debreczeni hitvita 1568.

A méltán nagy elterjedtségnek és tekintélynek örvendő *Pallas-Lexikon* most megjelent V. kötetének 88. lapján a következő cikk olvasható:

„*Debreczeni hitvita.* 1568. febr. 2. történt a kálvinisták és unitáriusok között. Miután ugyanis az Egri Lukács ügyének tárgyalása végett Szikszóra összehívott zsinatot, mely az 1567. nov. 15. kelt meghívó szerint a következő évi január 6. tüzetett ki, Schwendi Lázár, a felsőmagyarországi főhadparancsnok betöltötte volt, e tilalom hatása alatt a Váradon 1567. decz. 14. összegyűlt esperesek a Mélius vezetése mellett zsinatot hívtak össze Debreczenbe a következő évi febr. 2. oly módon, hogy a megjelenésre nemcsak a kálvin érzelmi lelkészeket szólították fel, hanem az ellenkező véleményűeket, azaz az unitáriusokat is. A tilalom daczára mégis megtartott szikszói zsinaton a tiszántúli esperesek jelen voltak ugyan, de az Egri Lukács ügyének elintézésében, mely a Schwendi által Kassára jan. 27. engedélyezett zsinaton történt, a Debreczenbe összehívott zsinat határidejének közelsége miatt nem vehettek részt. E debreczeni zsinat kitűzött tárgya az unitáriusokkal való vitatkozás lévén, ez meg is történt, de természetesen eredmény nélkül, a mennyiben az ellenfeleknek egyike sem hajlott meg a

másik előtt. Sőt bizonyos tekintetben még befejezetlen is maradt a vita, legalább annyiban, hogy Mélius egy pár tételre bekeményítését — talán betegeskedésére való hivatkozással — ez alkalomról elhalasztotta s valamelyik következő disputációra ígérte. Teljes mértékben bizonyos, hogy ez a hitvita szolgált alapjául az unitárius eredetű (valószínűleg Karádi Pál által irt) Disputatio Debrecinensis cz. nagyon érdekes szatirikus drámának, melyet a Kénosi Tózsér János-féle unitárius egyház történetéből Jakab Elek tett közzé (1879.). Ebből a debreczeni hitvitán jelen volt kitünőbb személyiségek neve is kideríthető, még pedig akként, hogy a kálvinisták élén Mélius Péter, Czeglédi György és Turi Pál állottak, az unitáriusok vezetői viszont Dávid Ferencz, B'andrata György stb. voltak. (Z. J.)“

Nagy meglepetéssel, sőt mondhatnám megdöbbenéssel olvastam át az idézett cikket. Hogyan? hát csakugyan történeti tény lenne az, a mit eddig egy unitárius író szatirikus költeményének tartottunk? Hát csakugyan megjelentek volna Mélius Debreczenében az unitáriusok vezéreiből, hogy az ellenséggel, ennek legfőbb helyén mérközzenek meg? Hát oly nagy bátorság, sőt vakmerőség lakozott az akkori unitárius vezérférfiak szívében, hogy az ellenfél legerősebb táborának közepette hirdették és védelmezték vallásos meggyőződésüket?

Ilyen és több hasonló kérdés cikázott át agyamon és lelkemen a fentebbi cikk átolvasása után.

egyesült erővel építőnk, erősbítőnk és védelmezőnk hazánk és egyházunk vársánczait; vajha ne csüggednének el kezeink s ne lankadnának meg térdeink a munka és küzdelem napjaiban, sőt inkább felöltözvén ama lelki fegyvert, mely az Istennek beszéde: kitartóan futnánk egyen-egyen egész a diadalomig!

Kezdjük tehát újévi pályánkat — az Isten nevében!

Erdős József.

A teljes Irás.

Egyházi életünk feltűnő jelenségeinek egyike mondja tollunkba e cikket. Feltűnő leginkább azért, mert a hang, a mely kíséri, a szózat, a mely ajánlja s dicséri, hol megdőbbsent, hol mosolyt kelt, a szerint a mint reszket vagy elbizakodott. Féltük az egyházat hirtelen haláltól, holott ezer jó fű névjegyzékét vésték emlékezetükbe; az állítólag beteg pedig elkéserevedve nézi a zavart, mely miatta támadt. Hasonlót észlelünk a testi gyógyászat terén, valamint ugyanitt találkozunk ama bizalmatlansággal a régiek iránt s azon kétkedéssel minden újabb kísérlettel szemben, mit egyháztársadalmi szempontból közönynek szeretünk nevezni; de nem közöny az, hanem resignatio. Az élesztő és izgató szerek hatása nem tartós, sőt legtöbb esetben megtámadják s kimerítik az életerőt. Az Egyház fennállása óta egyetlen evangélizáló mozgalom sem volt még, melyet csakhamar ellankadás, kimerültség, sőt elfajulás nem követett volna, akkor is, ha teljesen orthodox körben keletkezett; kivéve, ha kezdettől fogva a teljes Irás volt az erő, mely indította s igazgatta. Valamennyi ma létező szekta evangélizáló törekvések csapadéka. Legnemesebb példaként említjük a Valdézieteket s a Herrnhutiakat; ezek is szekták. Köté-

lességünknek tartjuk erre felhívni a figyelmet, midőn a ref. Egyház megmentéséről s a ref. lelkészsképzés reformálásáról tanakodnak. A ref. Egyház kizárólagos életelve: a teljes Irás. Nem evangélizál, hanem predikálja az evangéliomot. Ha van baj, ha csakugyan kell félteni ref. társadalmunkat, ennek csak egy oka lehet: hogy nem hisznek az Irásnak. A világ rendjének akármily alakulása vagy változása az Egyházra nézve végzetes nem lehet, mert az Egyház nem e világból való. Csak a Biblia iránti hit ne rendüljön meg. Hát igaz; ennek keletkezése és szerkezete az újabb ítéset világánál egészen emberinek mutatkozik. Feltéve azonban, hogy az ítéset nem csalódik s nem ámit, — a keresztyén theologiausra tartozik-e az, mi csak a zsidó irodalom történetét érdekelheti? Ahoz kétség nem fér, hogy a ker. társadalom keletkezésekor a Biblia úgy, a miat ma kezünkben van, már létezett. A Krisztus és az ő apostolai ezt az Irást hagyták reánk, ennek az alapján építették fel szent hajlékunkat; hogyan térhetnénk le róla? Maradjunk meg ezen az alapon, vagy helyezkedjünk ismét reá. Különböznél tudjuk, hogy nem az irodalmi kritika okozta az elhidegülést, az elidegenedést. A népet, a művelt népet nagyrészt bizonyos áleszmények tértették le a szilárd talapról s idegenítették el a ref. Egyház tudományától: az Ige theológiájától. Ma nem ösmernek Bibliát, hanem helyette Ó- és Új Szövetséget. Már a kis gyermekeknek tanítják, hogy vallásunk tudományát az Új Szövetségből merítjük s evvel üszköt dobnak az Ur templomába. Szükségkép következik ebből az a vélekedés, hogy az Ó Szövetség Istene különbözik az Új Szövetség Istenétől. Mi marad meg így a Krisztus evangéliomából? Nem egyéb, mint az úgynevezett tisztultabb fogalmak körül észlelhető származás vergődés s legjobb esetben a Szeretethez, mint eszménynek képzelete. Az eszmény mindig megközelíthetetlen. Az evangéliom el'eben szemlélteti azt, hogy Isten szeretete a világot! Vannak sokan, kik még ragaszkodnak az új szövetségi

Meglepetésem azonban csakhamar megszűnt, az elem toltult kérdésekre azonnal feleletet nyertem s elejétől fogva táplált kétségem határozott bizonyossággá változott; úgy, hogy minden kétség nélkül, feltétlen bizonyossággal merem állítani, hogy a fentebb leírt debreczeni disputáció soha sem történt meg.

Baleset mindnyájunkat érhet, mint a mentő-egyesület táblái hirdetik; a történetíró is ember s a leggonoszabb vizsgálat és kritika daczára is ki van téve a botlás és tévedés eshetőségének. Így a szóban forgó cikk írója is, ki nagy ismerettel rendelkező s kritikával dolgozó egyháztörténészeink, egyike, legkevésbé sem szégyelheti, hogy e tévedés megtörtént s bizonyára nem veszi rossz néven, ha tévedésére ezennel rámutatunk, hogy a téves adat át ne menjen és gyökeret ne verjen a köztudatban és irodalomban.

Aligha nem eltalálom az igazságot, ha úgy vélekedem, hogy a Pallas Lexikonát részben az Athenaeum (Acsády) Lexikona vezette félre. Az utóbb említett Lexikon I. kötet 429. lapján ugyanis szintén szerepel a „debreczeni disputa“, de csak mint cím, utalván a Válaszúti comoediára, melyről aztán a II. kötet 1777. lapján a következőket olvashatjuk:

„Válaszúti comoedia, más néven Debreczeni disputa. XVI. századbeli polemikus drámai mű, melyet Erdélyben, Válaszúton elő is adtak. Tárnya egy nagy hitvita, melyet állítólag Debreczenben János Zsigmond rendeletéből tar-

tottak kálvinista és unitárius hittudósok. A mű unitárius szellemben készült s főleg Mélius Lúhász Pétert, az unitarizmus leghevesebb ellenségét gúnyolja. Jakab Elek fedezte fel s tette közzé a Koszoru 1879. évfolyamában.“

Ez a cikk is azt tartja tehát, hogy a szóban forgó hitvita csakugyan megtörtént és pedig állítólag Debreczenben.

Mivel pedig Lampe (D. Ember Pál) 176—178. lapjain közölve van a magyarországi orthodox atyáknak Váracon 1567. december 14-én kelt levele, mely az unitáriusok ellen Debreczenbe a következő (1568.) év február 2-ára zsinatot hirdet, melyre az unitáriusok is meghívtak: Z. J. igen plausibilisnek látta e két adat összekapcsolását s így született meg az 1568. február 2-án tartott debreczeni hitvita, a mely azonban, ismétlem, soha meg nem történt.

Hogy nem történt meg, bizonyítom a következőkkel:

A XVI. század erős és dühös hitvitái közben nemcsak érvekkel harcoltak érvek ellen a küzdő felek, hanem, ha módjukban volt, be is börtönöztették, sőt meg is ölették az ellenkező nézetűeket. Ez eljárást mentegetni akarni hiábavaló; csak az egyik félnél látni meg s csakis annak róni fel: igazságtalanság vagy rosszakaratú frivolság. Intra muros peccatum est et extra. Arany Tamást Debreczenben nyakon fogták, Egri Lukácsot Kassán, majd Szádváron börtönbe dugták, épen

sohasem volt, nem is lehet a jövőben sem feladata az, hogy szűkkeblűen elzárkózzék a saját sánczai mögé s onnan szórja szét kárhóztató dörgedelmeit s harci lövegeit, a békeség és tökéletesedés után áhító emberiség közé. Soha egy evangyéliomi protestáns hívő sem szegődhetik azoknak a zsoldjába, a kik az egyetemes közjót, a lelkek üdvét, az egyéni, vagy rendi érdekeknek alárendelni bűnnek nem tartják: nem csatlakozhatik egy evangyéliomi protestáns sem azokhoz az elégedetlenekhez, kik az evangyéliomot s a keresztyénséget, a mai kor közszelleme által tulszárnyalt eszmének és intézménynek gondolván, új kijelentés, új vallás és saját inyöknek megfelelő társadalom után rajonganak. Az ilyen és ilyenfajta bomlasztó eszmék, egyrészt a jézsuiták átkos műhelyéből, másrészt a tengeri kigyó módjára fel-felbukkanó munkáskérdésből nyerik a tápanyagot. De az evangyéliomi józan felvilágosodás erejével minden ilyesféle veszedelmes mozgolódásoknak hatályát megerőtlenítheti a társadalom, de csak akkor, ha van benne keresztyéni élet és erő, ha van benne erkölcsi komolysággal párosult bátorság és krisztusi szeretet. A mai kor ellenséges áramlatai azonban nem csupán ebből a két forrásból erednek. Érezik, látják még Rómában is, de éreznie, látnia is kell azt kinek-kinek, hogy a közboldogságot fenyegető veszélyek: a vallási élet rohamos hanyatlása, az örök lelki jók iránt

tapasztalható általános közönyösség, a megtérés, újjászületés és Istennel békeségben való élés hiánya, egy szóval a jelenkor oly nagy számú, égető lelki sebei — ezek okozzák azt a sajgó fájdalmat, melynek jajjai már-már betöltik a levegőt s a melyek nem hogy szünnének, sőt mint a bűn, egyre szaporodnak. Ezeknek a lelki bajoknak eloszlatására, ezeknek a vallási és erkölcsi sebeknek gyógyítására kellene fordítanunk összes gondoskodásunkat. Itt kellene alkalmazni azt az ezerjófűvet, azt a csodálatos gyógyhatású balzsamirt, mely a Krisztus evangyélioma. E nélkül minden alkotásunk, minden törekvésünk dugába dől, míg ezzel minden viszály közt bátran megállunk, erejétől áthatva, bámulatos cselekedeteket cselekeszünk s a mi fő: — óhajtott célhoz jutunk.

Hogy a „Debr. Prot. Lap,” ez évi pályafutása alatt mennyiben járulhat hozzá e szent közös cél megvalósításához, az ma még bizonytalan. Részünkről csakis annyit mondhatunk, hogy hivatásunkhoz és kötelességünkhöz képest, híven fogjuk védelmezni a tiszta hazaszeretet, az igazi istenfélelem, a nemes erkölcsiség, józan tudományosság, lelkiismereti szabadság és ember-szeretet szent elveit s minden igyekezetünk oda irányul, hogy megőrizve a ránk bízottakat, a pálya végén hű sáfároknak találtsunk.

Vajha e törekvésünkben buzgón támogatnának bennünket egyházunknak, tanügyünknek s társadalmunknak kipróbált harcosai; vajha

✠ TÁRCZA. ✠

A debreczeni hitvita 1568.

A méltán nagy elterjedtségnek és tekintélynek örvendő *Pallas-Lexikon* most megjelent V. kötetének 88. lapján a következő cikk olvasható:

„*Debreczeni hitvita.* 1568. febr. 2. történt a kálvinisták és unitáriusok között. Miután ugyanis az Egri Lukács ügyének tárgyalása végett Szikszóra összehívott zsinatot, mely az 1567. nov. 15. kelt meghívó szerint a következő évi január 6. tüzetett ki, Schwyendi Lázár, a felsőmagyarországi főhadparancsnok betiltotta volt, e tilalom hatása alatt a Váradon 1567. decz. 14. összegyűlt esperesek a Mélius vezetése mellett zsinatot hívtak össze Debreczenbe a következő évi febr. 2. oly módon, hogy a megjelenésre nemcsak a kálvin érzelmi lelkészeket szólították fel, hanem az ellenkező véleményűeket, azaz az unitáriusokat is. A tilalom daczára mégis megtartott szikszói zsinaton a tiszántúli esperesek jelen voltak ugyan, de az Egri Lukács ügyének elintézésében, mely a Schwyendi által Kassára jan. 27. engedélyezett zsinaton történt, a Debreczenbe összehívott zsinat határidejének közelsége miatt nem vehettek részt. E debreczeni zsinat kitűzött-tárgya az unitáriusokkal való vitatkozás lévén, ez meg is történt, de természetesen eredmény nélkül, a mennyiben az ellenfeleknek egyike sem hajolt meg a

másik előtt. Sőt bizonyos tekintetben még befejezetlen is maradt a vita, legalább annyiban, hogy Mélius egy pár tételére bizonyítását — talán betegeskedésére való hivatkozással — ez alkalomról elhalasztotta s valamelyik következő disputációra ígérte. Teljes mértékben bizonyos, hogy ez a hitvita szolgált alapjául az unitárius eredetű (valószínűleg Karádi Pál által irt) Disputatio Debrecinensis cz. nagyon érdekes szatirikus drámának, melyet a Kénosi Tózsér János-féle unitárius egyháztörténetből Jakab Elek tett közzé (1879.). Ebből a debreczeni hitvitán jelen volt kitünőbb személyiségek neve is kideríthető, még pedig akként, hogy a kálvinisták élén Melius Péter, Czeglédi György és Turi Pál állottak, az unitáriusok vezetői viszont Dávid Ferencz, B'andrata György stb. voltak. (Z. J.)“

Nagy meglepetéssel, sőt mondhatnám megdöbbenéssel olvastam át az idézett cikket. Hogyan? hát csakugyan történeti tény lenne az, a mit eddig egy unitárius író szatirikus költeményének tartottunk? Hát csakugyan megjelentek volna Mélius Debreczenében az unitáriusok vezéreiből, hogy az ellenséggel, ennek legfőbb helyén mérközzenek meg? Hát oly nagy bátorság, sőt vakmerőség lakozott az akkori unitárius vezérférfiak szívében, hogy az ellenfél legerősebb táborának közepette hirdették és védelmezték vallásos meggyőződésüket?

Ilyen és több hasonló kérdés cikázott át agyamon és lelkemen a fentebbi cikk átolvasása után.

egyesült erővel építő, erősbítő és védelmező hazánk és egyházunk vársánczait; vajha ne csüggednének el kezeink s ne lankadnának meg térdeink a munka és küzdelem napjaiban, sőt inkább felöltözvén ama lelki fegyvert, mely az Istennek beszéde: kitartóan futnánk egyen egyen egész a diadalomig!

Kezdjük tehát újévi pályánkat — az Isten nevében!

Erdős József.

A teljes Irás.

Egyházi életünk feltűnő jelenségeinek egyike mondja tollunkba e cikket. Feltűnő leginkább azért, mert a hang, a mely kíséri, a szót, a mely ajánlja s dicséri, hol megdőbent, hol mosolyt kelt, a szerint a mint reszket vagy elbizakodott. Féltük az egyházat hirtelen haláltól, holott ezer jó fű névjegyzékét vésték emlékezetükbe; az állítólag beteg pedig elkéserevedve nézi a zavart, mely miatta támadt. Hasonlót észlelünk a testi gyógyászat terén, valamint ugyanitt találkozunk ama bizalmatlansággal a régiek iránt s azon kétkedéssel minden újabb kísérlettel szemben, mit egyháztársadalmi szempontból közönynek szeretünk nevezni; de nem közöny az, hanem resignatio. Az élesztő és izgató szerek hatása nem tartós, sőt legtöbb esetben megtámadják s kimerítik az életerőt. Az Egyház fennállása óta egyetlen evangélizáló mozgalom sem volt még, melyet csakhamar ellankadás, kimerültség, sőt elfajulás nem követett volna, akkor is, ha teljesen orthodox körben keletkezett; kivéve, ha kezdettől fogva a teljes Irás volt az erő, mely indította s igazgatta. Valamennyi ma létező szekta evangélizáló törekvések csapadéka. Legnemesebb példaként említjük a Valdézieteket s a Herrnhutiakat; ezek is szekták. Kőte-

lességünknek tartjuk erre felhívni a figyelmet, midőn a ref. Egyház megmentéséről s a ref. lelkesképzés reformálásáról tanakodnak. A ref. Egyház kizárólagos életelve: *a teljes Irás*. Nem evangélizál, hanem predikálja az evangéliomot. Ha van baj, ha csakugyan kell félteni ref. társadalmunkat, ennek csak egy oka lehet: hogy nem hisznek az Irásnak. A világ rendjének akármily alakulása vagy változása az Egyházra nézve végzetes nem lehet, mert az Egyház nem e világból való. Csak a Biblia iránti hit ne rendüljön meg. Hát igaz; ennek keletkezése és szerkezete az újabb ítézet világánál egészen emberinek mutatkozik. Feltéve azonban, hogy az ítézet nem csalódik s nem ámit, — a keresztyén theologusra tartozik-e az, mi csak a zsidó irodalom történetét érdekelheti? Ahoz kétség nem fér, hogy a ker. társadalom keletkezésekor a Biblia úgy, a mint ma kezünkben van, már létezett. A Krisztus és az ő apostolai ezt az Irást hagyták reánk, ennek az alapján építették fel szent hajlékunkat; hogyan térhetnének le róla? Maradjunk meg ezen az alapon, vagy helyezkedjünk ismét reá. Különböznél tudjuk, hogy nem az irodalmi kritika okozta az elhidegülést, az elidegenedést. A népet, a művelt népet nagyrészt bizonyos áleszmények térítették le a szilárd talapról s idegenítették el a ref. Egyház tudományától: az Ige theológiájától. Ma nem ösmernek Bibliát, hanem helyette Ó- és Új Szövetséget. Már a kis gyermekeknek tanítják, hogy vallásunk tudományát az Új Szövetségből merítjük s evvel üszköt dobnak az Ur templomába. Szükségkép következik ebből az a vélekedés, hogy az Ó Szövetség Istene különbözik az Új Szövetség Istenétől. Mi marad meg így a Krisztus evangéliomából? Nem egyéb, mint az úgynevezett tisztultabb fogalmak körül észlelhető száználmas vergődés s legjobb esetben a Szeretetnek, mint eszménynek képelete. Az eszmény mindig megközelíthetetlen. Az evangéliom ellenben szemlélteti azt, hogy Isten szerette a világot! Vannak sokan, kik még ragaszkodnak az új szövetségi

Meglepetésem azonban csakhamar megszűnt, az elem toltul kérdésekre azonnal feleletet nyertem s elejétől fogva táplált kétségem határozott bizonyossággá változott; úgy, hogy minden kétség nélkül, feltétlen bizonyossággal merem állítani, *hogy a fentebb leírt debreczeni disputáció soha sem történt meg.*

Baleset mindnyájunkat érhet, mint a mentő-egyesület táblái hirdetik; a történetíró is ember s a leggondosabb vizsgálat és kritika daczára is ki van téve a botlás és tévedés eshetőségének. Így a szóban forgó cikk írója is, ki nagy ismerettel rendelkező s kritikával dolgozó egyháztörténetünk egyike, legkevésbé sem szégyelheti, hogy e tévedés megtörtént s bizonyára nem veszi rossz néven, ha tévedésére ezennel rámutatunk, hogy a téves adat át ne menjen és gyökeret ne verjen a köztudatban és irodalomban.

Aligha nem eltalálom az igazságot, ha úgy vélekedem, hogy a Pallas Lexikonát részben az Athenaeum (Acsády) Lexikona vezette félre. Az utóbb említett Lexikon I. kötet 429. lapján ugyanis szintén szerepel a „*debreczeni disputa*“, de csak mint cím, utalván a *Válaszúti comoediára*, melyről aztán a II. kötet 1777. lapján a következőket olvashatjuk:

„*Válaszúti comoedia*, más néven *Debreczeni disputa*. XVI. századbeli polemikus drámai mű, melyet Erdélyben, Válaszúton elő is adtak. Tárnya egy nagy hitvita, melyet állítólag Debreczenben János Zsigmond rendeletéből tar-

tottak kálvinista és unitárius hittudósok. A mű unitárius szellemben készült s főleg Mélius Juhász Pétert, az unitarizmus leghevesebb ellenségét gúnyolja. Jakab Elek fedezte fel s tette közzé a Koszoru 1879. évfolyamában.“

Ez a cikk is azt tartja tehát, hogy a szóban forgó hitvita csakugyan megtörtént és pedig *állítólag* Debreczenben.

Mivel pedig Lampe (D. Ember Pál) 176—178. lapjain közölve van a magyarországi orthodox atyáknak Váradon 1567. december 14-én kelt levele, mely az unitáriusok ellen *Debreczenbe* a következő (1568.) év február 2-ára zsinatot hirdet, melyre az unitáriusok is meghívtak: Z. J. igen plausibilisnek látta e két adat összekapcsolását s így született meg az *1568. február 2-án tartott debreczeni hitvita, a mely azonban, ismétlem, soha meg nem történt.*

Hogy nem történt meg, bizonyítom a következőkkel:

A XVI. század erős és dühös hitvitái közben nemcsak érvekkel harcoltak érvek ellen a küzdő felek, hanem, ha módjukban volt, be is börtönöztették, sőt meg is ölették az ellenkező nézetűeket. Ez eljárást mentegetni akarni hiábavaló; csak az egyik félnél látni meg s csakis annak róni fel: igazságtalanság vagy rosszakarati frivólság. Intra muros peccatum est et extra. Arany Tamást Debreczenben nyakon fogták, Egri Lukácsot Kassán, majd Szádváron börtönbe dugták, épen

Íráshoz, ennek hisznek, a kritika körmeitől is lehetőleg megóvják; de csak borzadálylyal nyulnak az Ó Szövetséghez. Hogy is ne! A mi Istenünk tiszta szeretet, merő kegyelem. Az Ó Szövetség Istene ádáz harag és bosszúállás Istene. A többi ellenvetés említést sem érdemel; ez egy forrásból származik mind. S mit látunk, ha az Új Szövetség szeretetét közelebről vizsgáljuk? „Az Isten kegyelmi ajándéka örök élet“; de mi előzi meg e kijelentést? „a bűn zsoldja halál.“ Miért, ha Istenben szeretetnél egyéb nincsen? „Ugy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adá, hogy senki, a ki hiszen ő benne, el ne vesszen.“ De mért vesszen el valaki akár a Krisztussal, akár a Krisztus nélkül, ha csak nem azért, mert Isten az ő szentségében elfordul a bűntől, mert Istennek szeretete emésztő tűz a bűnnel szemben? Mit hirdetett Keresztelő János: „Immár a fejsze a fáknek gyökerén fekszik.“ Mit mond János, a szeretet apostola? „A ki a Fiúnak nem hiszen, nem fog életet látni, hanem az Istennek haragja marad ő rajta.“ Mit ír Pál, a kegyelem apostola? „várjátok a mennyekből az ő Fiát, kit feltámasztott a halálból, Jézust, ki megszabadít minket a jövő haragtól.“ Az Írás isteni egysége a Krisztus keresztjének ingathatlan talaja. Ha sikerülne azt megbontani, az legott ledől. S hol inogni látszik a kereszt, nézzük amaz egységet s eltűnik a sértő látszat. *A mi örökségünk a teljes Írás!*

Venetianer Sándor.

A gyermekek vallásáról szóló törvényjavaslat.

A folyamatban levő egyházpolitikai reformokról a protestáns egyházi testületek hivatalosan nem nyilatkoztak s előre láthatólag már nem is fognak nyilatkozhatni. Egyes kiváló embereink inkább mellettök, mint ellenök foglaltak állást. Ebből az ultramontán táborban azt

úgy, mint Dávid Ferenczet Déván, vagy Vörösmarty Illést és társait Budán. Ilyen viszonyok közt vajjon feltehetjük-e, hogy Dávid Ferencz és társai elmenjenek Debreczenbe „az oroszán barlangjába“, hol nagyon könnyen megtörténhetett volna velök legalább is az, a mi Egri Lukácsnal Kassán megtörtént. A debreczeni tiszteletes és bölcs tanács aligha eresztette volna ki a városból ép bőrral a fő-fő eretnekeket. Az unitárius főemberek pedig eléggé óvatosak voltak, hogy lehetőleg „biztos“ helyen hirdessék az ő „tisza“ tudományukat. Gyulafehérvárott, Nagyváradon János Zsigmond oltalma alatt szívesen disputáltak; a debreczeni levegő azonban nagyon éles volt nekik. Eszök ágában sem volt tehát, hogy ők Debreczenbe elmenjenek. Nem is mentek el, a mit különben nagyon okosan tettek.

Igy fogja fel a dolgot a ma élő két legnagyobb unitárius történetíró: Jakab Elek és Kanyaró Ferencz is. Előbbi szerint* Dávid „a meghívásra azt felelte, a mit a mese írója a medvebarlang** előtt kifelé vezető nyomon látásán megbotránkozott állatnak szájába ad: E lábnymok visszaretentenek. (Vestigia terrent.) Arany Tamás és Egri Lukács példája szabad lelkeikben (!) nem birtak vonzerőt ébreszteni Melius gyűlései iránt.“

* Dávid Ferencz emléke. (Budapest, 1879.) 105. l.)

** A mesében ugyan oroszánbarlang van, de hát csak nem mondhatja Meliust egy igazi unitárius oroszánbarlangnak. Legyen inkább medve!

következtetik, mintha minden a mi kedvünkre, sőt épen a mi kedvünkért folya.

Mi tudjuk ugyan, hogy nincs igazuk, mert ha a mi érdekünk forogna szóban: akkor a *vallásfelekezetek tökéletes egyenlőségéről* kellene intézkedni; mégis megnyugsunk és nem gördítünk akadályokat a haladás szekere elé, mert megszoktuk már, hogy első a haza közérdeke, nekünk elég, ha ezért áldozhatunk.

De a *gyermekes vallásáról* szóló törvényjavaslat épen a haza közérdeke szempontjából támaszt bennünk aggodalmakat. Mi azt hisszük, hogy ez a magyarságnak számbeli megfogyatkozását fogja eredményezni, ha úgy válik törvénytényé, a mint most van. Mint a tengeren sok hanyattatást szenvedett hajós, egy tenyérnyi kis felhőcskéből is előre sejtí a közelgő vihart: úgy láthatja e törvényjavaslat első és utolsóelőtti paragrafusából a gyakorlati életben jártas ember a fenyegető vész jeleit.

A házasulandók születendő gyermekeik vallására nézve *megegyezhetnek*, a vallási viszonyosságról szóló törvény leglényegesebb paragrafusai *eltöröltenek*. Mintha a klérus csakugyan a szülők szabad rendelkezési jogáért küzdött volna. Ki-ki tudja, mi fog ebből természetesen következni? Megindul a *lélekhajhászat*; út lesz nyitva annak a törekvésnek, mely Magyarországot a jezsuiták otthonává akarja tenni; a jezsuita pedig nem nyugszik, míg a magyar protestánsizmus előfáját alá nem ássa s le nem dönti.

A történelem tanulságokat szolgáltathat. A hol jezsuiták tanyáztak, onnan a magyarság kipusztult. A többek közt Nagy-Bánya és vidéke élő példa. A szatmári békekötés előtt még a város is, a környék is tiszta magyar volt; de akkortáiban idejött néhány jezsuita, s oly áramlatot indított meg, mely a magyarságot az egész környékről úgyszólván elsodorta. Hiteles történeti adatok bizonyítják, miszerint *Giródtótfalu, Magyarkekes, Dombrovicza, Erdőszáda, Zazar, Iloba, Szamosstelek, Görbed, Rózsapallag* sok más magyar református községgel együtt

Kanyaró pedig hirhedt művében* két helyen is nyilván mondja, hogy a debreczeni disputatio soha meg nem történt, csak a satirikus drámairól képzeletében élt.

Ezzel tehát, azt hiszem, teljesen tisztában vagyunk. Más kérdés: mi történt 1568. február 2-án Debreczenben, mely napra Meliusék Váradról, 1567. december 14. kibocsátott levelökkel zsinatot hirdettek.

Lampe, azaz D. Ember Pál egyháztörténelmében, fájdalom, egymás hátán vannak a sajtóhibák, még pedig nemcsak a tulajdonnevekben, hanem az évszámoknál is.

Igy, hogy most többet ne említsek, épen Lampe után a komjáti-i zsinatot másfélszázadon át 1626-ra tettük s csak 1885-ben derült ki, hogy e zsinat három évvel előbb, 1623. szeptember 13-án volt.** Igy van a dolog szerintem a váradí meghívó levél keltezésével is, melynek, úgy látszik, örökös fátuma, hogy sajtóhibákkal legyen körülvéve.

* Unitáriusok Magyarországon. (Kolozsvar, 1891.) „A nagyváradí zsinatot tekinthetjük az unitárius vallás nyilvános fellépésének a tulajdonképeni Magyarország földjén.“ (71. l.) E zsinat 1569-ben volt, tehát 1568-ban Debreczenben nem vitáztak az unitár főemberek. „A „Debreczeni Disputatio“... utólrhetetlen humorral rajzolja, mint lenne a józan felfogásu magyar nép előtt (a Melius) dolga, ha Dávid, Dudics és Blandrata magában Debreczenben, az orthodoxia székhelyén kelének Melius papjaival döntő vitára.“ (95. lap.)

** Lásd a Prot. Egyh. és Isk. Lap 1885. évfolyamának 983. lapján megjelent cikkemet. Sajátságos, hogy „A házassági jogról szóló törvényjavaslat általános indokolása“ (Budapest, 1893.) ez a máskülönbön rendkívül alapos munkát is, az 5-ik lapon még mindig 1626-ra teszi a komjáti zsinatot.

a jézsuíta fondorkodások következtében lett oláhvá. A magyarság, mint egy-egy kis szigetke árvíz idején, csak ott maradt meg, a hol a református egyház elég erős volt a hullám csapkodásainak ellenállani. Ennek tudása arra inthet, hogy ha erős Magyarországot akarunk az utódoknak a második ezredévre áthagyni: nem volna szabad a nemzetfentartó elemet, a tősgyökeres tiszta magyar református egyházat, ez ellenséges áramlatnak újra kitenni.

Az 1844-ik évi országgyűlésen *Vukovics Szabbás*, Temesvármegye követe, ezt mondotta volt: „Hozhatnak a Tekintetes Karok és Rendek bármily igazságos törvényt a vallás tárgyában: *míg az egyéb vallásúak szolgáltaim szegénysége mellett a kath. papság hazánk területének oly nagy részét bírja, addig ugyan vallási viszonyosság nem lesz.*“ Mi nem beszélünk ilyen hangon. Mi csak arra hívjuk fel a törvényhozás becses figyelmét, hogy ha a gyermekek vallásának meghatározása a szülék házasság előtti megegyezésétől fog függeni: akkor nem ők, azaz nem a szülők, hanem a *papok fogják a katolikus félre nézve a kérdést eldönteni*; minthogy pedig a római és görög katolikus papság egyaránt arra van kötelezve, hogy egy vegyes házasság gyermekét se engedje másféle vallásban neveltetni, mint az övé: előre látható, mi fog történni. Nagyon természetes, miszerint az oláh, orosz, tót és egyéb népség szaporodni, a magyarság pedig fogyni fog. Miért? Azért, mert a vegyes házasságból születendő gyermekekre még a házasság megkötése előtt betábláztatja az oláh, orosz és másféle pap a maga jussát. Eddig is megtette, míg szabad nem volt, ha alkalmat szakíthatott rá; hát ezután hogy ne tenné meg?

A vegyes házasságok pedig vegyes vallású vidékeken napról-napra szaporodnak. Pl. Nagy-Bányán évenként 30 házasságból 20 vegyes szokott lenni. Az a törvény, mely a vallás dolgában az osztó igazság alapján intézkedett, megkönnyítette a kölcsönös szeretet

terjedését. A házastársak, testvérek, rokonok megszokták egymás vallását és nyelvét tisztelni. Eljártak egymás templomába kölcsönösen. Elismerték, hogy minden vallás jó, csak legyen jó maga az ember. Nagyon természetesen találták, hogy a fiú az atyja hitét kövesse, a leány pedig az anyját. És volt a családok kebelében jó békesség. Erről a vegyes vidékeken lakók hiteles bizonyosságot tehetnek. A református magyar ifjú, ha oláh leányt szeretett meg, nem félt elvenni, mert tudta, hogy fiait szabad lesz magyarnak nevelnie, s ha felesége papja zsörtölődni fog, ő hivatkozhatik a törvényre. A magyar református leány is elmehetett nőül oláh ifjúhoz, mert legalább leányait nevelhette magyar szellemben; a törvény védte. Csak a katolikus magyar leány volt kénytelen oláhnak nevelni minden gyermekét, ha olához ment, mert a kath. főpapság, az országos törvény ellenére is, úgy intézkedett.

Alkalmasint ez a vallásfelekezeti béke nem tetszett a hatalmas katolikus klérusnak. Mikor látta, hogy a viszonyosságról szóló törvényt komolyan veszik: el kezdett ellene agitálni. Azt hirdette, hogy nem jó egy családban kétféle gyermek. Valószínűleg attól tartott, hogy hátha meg találják egymást szeretni. Így vette kezdetét az elkeresztelési vita. Aztán jött a többi hercehurcza. A klérus nagyjai jöttek-mentek; modus vivendiket kerestek; megtagadták a huszonöt éven át fennálló törvény iránti engedelmisséget; zavart keltettek a családokban; s íme, oda jutott a dolog, hogy be kell hozni a polgári házasságot.

Ha azt hiszszük, hogy ezzel vége lesz a bajnak: csalódunk. Hiszen ők kárpótlást nyernek a gyermekek vallásáról intézkedő törvényben. Előállhatnak hatalmukkal, mely képes volt az országos törvényt megváltoztatni. El fognak dicsekedni azzal, hogy a szülők szabad rendelkezési jogát kivívták. Eddig tiltották a vegyes házasságot; ezután óhajtanak fogják, mert szabad lesz minden gyermeket katolikusá nevelniök. Nem is kell

Már magánál Lampénál a 176. lapon december 4., a 178. lapon december 14. van; id. Kiss Áron nagy munkájában* a 459. lapon a szövegben decz. 17. a jegyzetben decz. 14. áll, a 624. lapon pedig decz. 4; tehát egy ugyanazon munkában három dátum; a Pallas idézett cikkében pedig decz. 15-re van téve a levél kelte. Imé, egy ugyanazon levél három munkában négy-féleképen, négy különböző napról van keltezve.

De hagyjuk egyelőre a napot, nézzük az évet, mely aztán már mindenütt 1567. És ez az 1567. évben kelt levél a többek közt azt is említi, hogy a szikszói zsinatot a sátán megakadályozta. A szikszói zsinat elfogadott dátuma pedig 1568. január 6. (igaz, hogy Lampe 171. lapján felfordult a 6. és 9. lett belőle.) Már most egy 1567-ben kelt levél hogy szólhat egy 1568-ban tartott zsinatról?! Felelet: sehogyan.

Ezt az abszurdumot, vagy — ha úgy tetszik — ellenmondást szintén el kellene oszlatni. Id. Kiss Áron** már észrevette, hogy a váradi meghívó és a szikszói zsinat dátumai nem férnek össze; az a megoldás azonban, a mit ő ad, hogy t. i. a váradi meghívó nem 1567-ben kelt s nem az 1567. február 24—26. tartott, hanem egy másik debreczeni zsinat meghívója, — szerintem nem helyes.

* A XVI. században tartott magyar ref. zsinatok végzései. (Budapest, 1881.)

** Idézett mű 459. és 460. lapjain.

Elöttem minden kétségen kívül áll ugyanis:

1. hogy a szikszói zsinat nem 1568, hanem 1567. január 6-án volt;

2. hogy a kérdéses váradi meghívó 1567-ben kelt ugyan, de nem december, hanem január 14-én s végre

3. hogy e meghívó által Debreczenbe, 1567. február 2-ára hirdetett zsinat három héttel később ugyanazon év és hónap 24—26. napjain tartatott meg; vagyis a váradi levél csakugyan az ösmert (1567. febr. 24—26.) debreczeni zsinat meghívója.

Engedje meg azonban a tisztelt olvasó, hogy ez állításaim bebizonyításával egyelőre adós maradjak. Márczius hónapban megjelenendő monografiámban részletesen tárgyalom a gönczi, szikszói, debreczeni és kassai zsinatok körül felmerülő időrendi kérdéseket s kellőleg megokolom fentebb előadott nézetemet. Nem akarom azonban sajtó alatt levő munkám praejudiciumára annak egy — bár önálló — részletét előre közzétenni vagy lenyomatni. Kérem azért a kérdés iránt érdeklődő tisztelt olvasókat, hogy a bizonyításra nézve munkám megjelenéséig haladékot adni sziveskedjenek.

Kassa.

Révész Kálmán.

találgatnunk, mit fognak tenni? Előre elmondták már ők maguk. Betanítják a kis leányokat, hogy a gyermeket nem a gólya hozza, hanem nekik kell majd a vőlegényükkel elhatározni, hogy minő vallású gyermekök legyen? — Protestáns persze nem lehet, mert elkárhozik. A fiúknak ugyanezt adják tudokra jó eleve. Ez mind a magyarság rovására megy, mert világos, hogy az oláh, orosz és más papok is így cselekednek.

A magyar református ifjú aztán, ha történetesen más vallású leányt szeret meg, mint egykor Ábrahám, nehéz próbának lesz alávetve. Ha nem akarja fiát feláldozni: vagy jegyesét, vagy hitét kell megtagadni, mert a betanított menyasszony nem engedhet, hiszen az örök kárhozattól fél. A jelen század elején még így oláhosodott el sok magyar. Ellenkezőleg, ha magyar leányt kér meg oláh ifjú, nem fog a vallás miatt kosarat kapni; hiszen a református kis leányok azt tanulják, hogy minden ember felebarátunk, bármily vallású és nemzetiségű legyen is. Elmegy tehát feleségül az oláh ifjúhoz; aztán eljár leányaival az oláh templomba; megtanulja azok énekeit, imádságait; s kívált ha nem lesz helyben református templom, elszokik tőle, hiszen leányait úgy sem vihetné el magával. A hazafias kath. klérus pedig örvendhet; megnyeri, a mire régóta vágyik; lesz katolikus hívő elég; magyar, nem magyar? az neki mindegy, csak protestáns ne legyen.

Egyébiránt még lehetne talán segíteni a dolgon. Vagy meg kell hagyni a fennálló törvényt a polgári házasság mellett is sértetlenül. Vagy ki kell mondani, hogy minden gyermek az apa vallását követi. Vagy ha úgy tetszik, kövesse mindenik az anyáét. Csak alku tárgyaivá nem kell tenni szegény ártatlanokat, mert a hatalmas katolikus klérus kezeiből ki nem ragadja őket többé senki, nagy részök pedig el fog veszni a magyarságra nézve.

Gergely Károly.

Pár szó a népiskolai tanmódszer érdekében.

Tudvalevőleg az iskola feladata az, hogy úgy nevelje s oktassa az ifju nemzedéket, hogy az a hazának, egyháznak és társadalomnak hasznos tagja lehessen.

Szép, nemes feladat, melynek megvalósításánál oroszlánrész jut a tanítónak.

Ámde azt látjuk, hogy úgy a tanítónak, mint korunk majd minden gyermekének kebeléből hiányzik az iskolák iránti meleg érdeklődés.

Igaz, van kivétel, de ezek száma elenyésző esélyesség a közönyösök nagy számával szemben.

Sem a szülék, sem a gyermekek nem vágnak ma az iskola után, csak a törvény kényszeríti őket; de a tanító sem, mert pályáját nehéznek s háládatlanak látja.

Ennek okát az iskola belső életében találjuk fel; ugyanis a tanító rendszer nélkül nagy lelki háborúsággal nehéz küzdelmek közt tanítja azt, a mit a tanterv kíván, mert nincs meg a jó módszere, mely a tanítást kellemessé s a mi fő, könnyűvé tehetné; a gyermekek pedig keservesen izzadva tanulják be az érthetetlen, száraz tananyagot, úgy hogy magok a szülék is belátják, hogy kedves kincsök, gyermekök a tudomány hatásától nem hogy gyarapodnék, éledne, de igen sokszor a helytelen oktatási eljárás miatt testben lélekben senyved.

Mindezeknek oka pedig nálunk az egyetemes ref. tanítósság maga, mert bár tudja és érezi hivatásának

nagy fontosságát, még sem igyekszik a nevelés és oktatás szükséges eszközeit s feltételeit p. o. a tanrendszert és módszert tökéletesíteni.

E szánandó helyzetben multhatatlanul segíteni szükséges. Meg kell változtatnunk iskolaügyi állapotunkat s oly nevelést és tudományt kell adnunk az ifjúságnak, melyről a zsolttár-író azt mondja: „Ez kísér léteünknek céljára“, vagyis első sorban vallásosságban és jó erkölcsben neveljünk, mert többet ér az, mint az elv nélküli tudományosság.

A vallásos nevelésen kívül adjuk meg azt az ismeretet, melyre az életben is rászorul, mely által a maga és a mások javát munkálhatja.

De hogy ezt elérhessük, hogy az iskola céljának megfelelően, kell, hogy először a szüléket és gyermekeket nyerjük meg az iskola iránt, a mi csak úgy lehetséges, ha úgy járunk el, a mint Comenius is mondja: Tanulót nem kell a tanulásra kényszeríteni, hanem a tanulás utáni buzgalmat kell minden módon a tanulóban felindítani; a tanítás édesgető kedves legyen és könnyű mind a tanulóra, mind a tanítóra nézve, vagyis legyen jó módszerünk, s hozzá minden, hogy a tanítás rendszeres legyen, mert e nélkül gyermekeink — ha csak majd az életben magok kárán nem tanulnak — nem szokják meg mindenben a logikai rendszert, a következetességet, az idővel való gazdálkodást; legyen tehát jó módszerünkhöz tananyag felosztás, munkaterv, órarend, hogy mindenek szép renddel folyjanak!

Ezek nélkül pedig eddig szűkölködünk.

Eddig általános tanítói szójárás volt: Quem dii odere . . . praeceptorem fecere; de ha a tanítás titkát, a jó módszert és kellékeit birjuk s azokat alkalmazzuk, tapasztalni fogjuk, hogy nem oly nehéz ez a szerény tanítói pálya, s hogy a szülék és gyermekek is mindig több-több szeretettel és tisztelettel viseltetnek a tanító iránt; még a tanítói tekintély is megjön s mindezekben a tanító bizonyos gyönyörűséget fog élvezni.

A módszertől függ tehát minden.

De mi az?! Nem egyéb ez, mint az önállóan működni akaró növendék-tanító eszménye, vagyis az a tudomány, mely szerint ezt vagy ama tantárgyat megtanítjuk.

Ily értelemben véve a módszert, van az minden tanítónak — csak hogy az a sajnos, hogy más-más — s így egyházkerületünkben épen 1202-féle módszer volna; de az a kérdés, melyik a jó, a nemes célnak megfelelő; mert nekünk ilyenre van szükségünk, hogy az iskola feladatának megfelelően.

Vannak iskolai, egyházi lapjaink, még pedig általános jellegű iskolai 32, protestáns 6, egyházi lapok, közbe iskolai tartalommal 13; tehát 51 oiy hazai lap van, melynek feladata az iskolaügy mívelése, a nevelés-oktatás előmozdítása volna, de be kell ismernünk, hogy ezek nagyobbára csak általános módszer vagy nevelés-tani kérdésekkel, élet vagy történeti igazságokkal, nem ritkán egyesek személyével foglalkoznak, a miből iskoláinkra semmi haszon sem járul.

Igaz ugyan, hogy vannak jó módszertanok, munkaterv, tananyag felosztás, órarend közkézen, de mit ér az, ha nekünk nincs meg, vagy ha meg van is, iskolai viszonyunkhoz nem alkalmazhatjuk.

Egyik helyen a tanév 10 hónap, máshol 9, 8, sőt 7; itt egy tanító 10 havi szorgalmi időn 6 osztályt vezet, ott 7—8 hónap az iskolai év s az osztályok száma 4, 5, vagy 6. Egyik helyen minden osztálynak külön tanítója van, máshol 2—3 osztályt vezet a tanító, ha nem többet.

Hogy lehessen tehát ily különböző viszonyok mellett egy rendszer, egy módszer szerint tanítani?

Egyházkerületünk még 1878-ban adott ki egy A B C. tantervet, melynek szem előtt tartását megkívánja minden tanítótól, ez az egyedüli segédeszköz, mely mellett bizony nehéz a tanítás, s terhes a tanulás.

Felsőbb hatóságaink pedig a tanterv nyomán csak azt nézik, elvan-e végezve a tananyag s mi az eredmény; de hogy mily áldozatba került az a tanulóknak és tanítóknak, az nem jó számításba.

Oda kell tehát hatnunk, hogy a szülők és gyermekek az iskolát megkedveljék, a tanítás könnyűvé és kellemessé váljék; e végett egyházkerületünk tanítói — ismerve a különböző állapotokat és körülményeket — koronként ismertessék meg azokat a módszereket, gyakorlati eljárásokat, melyek által nemes célunkhoz elérhetünk.

Üdvös és kívánatos volna azért, ha egyházkerületünknek e nemes célra egy külön „Módszer” lapja lenne, melynek feladata volna a különböző körülményekhez alkalmazott jó módszerek, gyakorlati tanítások, tananyag felosztások, órarendek közlése által a tanítást könnyűvé, kellemessé tenni; gyermeki kedélyhez és értelemhez alkalmazott versek, elbeszélések által is nevelő, oktató segédeszközöinket gazdagítani, melyeket az iskolában is célszerűen felhasználhatnánk.

Egy ily lapra nagy szüksége van a ref. tanítósnak, mely gyakorlati példákkal oktat és tanít: sőt egy ilyen lapnak az a haszna is volna, hogy a tanügyet ellenőrző felsőbb hatóság is elemeiben, alapjában megismerné a módszert s a rendszert, melyet a tanítóktól megkíván s a melynek alapján minősít.

Szóval én felvetem a Módszerlap szükséges voltának eszméjét. Hátha megvalósul!

Kismarjai Tóth Lajos,

ref. tanító.

A jogakadémiák s a tervezett államvizsga.

Az egységes elméleti jogi államvizsgálat tárgyában a képviselőház elébe terjesztett törvényjavaslatot széles körben örömmel üdvözlük mindazok, a kik a kötelező doktorátussal járó visszasságok és bajok megismerése folytán a most célbavett reform előkészítésén munkálkodtak vagy legalább azt felettébb kívánatosnak tartották.

Vannak azonban olyan körök is, a melyek a létező állapotokat részint egyéni érdekből, részint elfoglaltságból mindig támogatni s tovább is fentartani igyekeztek s így a közóhajttal mintegy merev ellentétbe helyezkedve, a reformtörekvések megbénításán fáradoztak. Mondanunk sem kell, hogy a kérdéses irányzatok főleg a budapesti egyetem köréből indulnak ki; különösen pedig organumául szolgál ez aknamunkának a Jogtudományi Közlöny, a mely a jogakadémiák iránt mindenkor a leghatározottabb ellenszenvvel viseltetett. Már Trefort idejében, a ki a jogakadémiák oktanai sanyargatását s főleg a protestáns jogakadémiák valóságos üldözését tekintette programjául a felső tanügyi terén, a Jogtud. Közlönynek jelentékeny része volt abban, hogy egy olyan eszeveszett politika jó ideig fentarthassa magát, a melynek célja tanügyi intézményeink fejlesztése helyett azok lassu megsemmisítése, kipusztítása vala. Ez a minden reális alapot nélkülözött politika nem

vezetett ugyan sikerre; mert hiszen sokkal szívósabb volt a már egy évszázadon keresztül meggyökeresedett akadémiák életeréje, sokkal parancsolóbb alakban léptek fel a gyakorlati élet követelményei, semhogy azokon bármiféle mellékérdek vagy elfogultság diadalmaskodhatott volna. — Annyi sikere azonban mégis volt a Trefort-féle miniszterségnek, hogy a jogakadémiák két évtizeden keresztül tengődésre lettek kárhóztatva, s habár nélkülözhetlenségük mindinkább bebizonyult, erejük kifejtésében mindenképp akadályozva lettek, az egyetemekkel szemben megszegyenítő alárendeltségbe jutottak, az országos tanügy, főleg pedig a jogtanítás ügyének kimondhatatlan hátrányára. Két évtized pedig pótolhatlan idővesztéség még ily intézmények életében is. Hová juthattunk volna azóta öntudatos és észszerű, okos politika irányítása mellett?! Ma a gyenge akadémiák helyett mindmégannyi csonka, de életerős és magas színvonalon álló egyetemünk lehetne.

És most, a midőn az egészségesebb és józanabb irány a kormány javaslatában is elvégre kifejezésre talál: ismét megszólal az előítélet és rosszakarat ismeretes hangja s igyekszik hangulatot kelteni a törvényjavaslat ellen a jogakadémiák kisebbitésével.

A kvalifikáció színvonalának alábbszállásától tart a nevezett fontoskodó közlöny, ha a javaslat szerint a jogakadémiák mellett is szerveztetnek a tervezett képesítő államvizsgálati bizottságok, minthogy épen nem tartja valamennyi jogakadémiánkat s még kevésbé a jogakadémiai városokat alkalmasoknak, hogy kebelökben a mai doktorátussal egyenértékű képesítő vizsgálat létesíttessék.

Hogy mire alapítja e lap ezt a nézetet a pusztá előítéleten és rosszakaratú, dölyfös feltevésen kívül, azt alig tudná maga is megmondani. A jogakadémiák viszonyainak közelebbi ismeretére nem; mert hiszen azokkal szemben annyira tájékozatlan, hogy állítja, miszerint „nyolcz tanár mindegyik akadémiánkon működik jelenleg is”; holott a kecskeméti jogakadémián kívül egyetlen egy prot. jogakadémia sincs, a hol nyolcz reudes jogtanár lenne alkalmazva. (Sárospatakon 7, Debreczenben 6, Eperjesen 5, sőt még ennél kedvezőtlenebb helyzet is van.) De nem alapíthatja ez elítélő felfogást a jogakadémiai tanítás eredményére sem, mert a jogakadémiai hallgatóknak jóval nagyobb százaléka éri el pályája végét s foglal el a gyakorlati életben tisztas állásokat, mint azt a budapesti egyetemenél tapasztaljuk, a hol a hallgatók igen jelentékeny része elzúllik, pályavégzés nélkül s gyakran a nélkül, hogy a szülők arról 4 év előtt tudomást nyerhetnének. Azt sem állíthatja senki sem, hogy az egyetemi végzett hallgatóknál a képzettség általában véve magasabb színvonalú; mert a legtöbb jogakadémia hallgatói a szigorlatokat általában kedvező eredménnyel teszik le az egyetemeken, megküzdve gyakran egyes tanárok előítéletével s azzal a felületes ítélettel, a melyre a vizsgáló, különben jóakarátú tanárok is kényszerítve vannak az ezrekre menő vizsgák megbírhatlan terhe alatt, a mi, természetesen, bizonyos lelkiismeretlenséget fejleszt ki még a méltányos szigorú képviselő egyénekben is. A legilletékesebb egyetemi körökből vannak megbízható értesüléseink arról, hogy pl. a debreczeni jogakadémia hallgatói mindkét egyetemen a szigorlatokon általában véve elismert készütséget tanúsítanak; s készséggel engedjük meg azt is, hogy e tekintetben a debreczeni jogakadémia nem képez kivételt a többi, szintén jó szellemű jogakadémiák között.

Nincs tehát annak az aggodalomnak alapja, a mit a Jogt. K. kifejez, már csak azért sem, mert a mai doktorátus tudományos színvonalával, épen a hibás rendszer miatt, dicsekedni nem nagyon lehet. Alászállott biz az annyira, hogy a tervezett államvizsga bizonyára több garanciát fog nyújtani a kellő képzettségre nézve, mint a mennyire azok képesek. Epen ezért s a kényszerdoktorátussal járó visszasságok miatt óhajtja mindenki s óhajtjuk magunk is a rendszerváltozást. Kiemelni az egyetemeket abból a ferde helyzetből, a mely azok tudományos színvonalát leginkább veszélyeztette az által, hogy azokból u. n. doktorgyárakat alakított; de egyúttal felemelni s önállókká tenni a jogakadémiákat s ez által azokba is a tudományos szellemet vezetni be, — ez a helyes és okos eljárás, nem pedig az, a mely az egyetemek kasztszerű elzárkozását fentartani, a többi intézeteket pedig tovább is nyomott helyzetben hagyni törekedik.

A jelenleg működő jogakadémiai tanárok pedig, akár magántanári képesítéssel, akár a nélkül, meg fogják oldani tisztességesen a reájuk várakozó feladatokat, míhlyt helyzetük úgy a terhek megoszlása, mint a javadalmazás megfelelő kiegészítése folytán kellőképen javítani fog. Ez utóbbiakat magunk is szükséges feltétel gyanánt állítanók fel, mert a sikeres tanításnak és tudományos képzésnek bizonyára vannak némely elengedhetlen külső feltételei is, a melyeket figyelmen kívül a miniszter sem hagyhat, minthogy épen ezekben vannak jó részben a kívánt garanciák.

Jogakadémiáinknak 8 tanszékkal való ellátása, a tanári fizetésnek megfelelő kiegészítése saját prot. intézeteinknél is elodázhatatlan szükségét képez tehát, nem csak azért, mert a miniszter kívánja, s mert minden kir. akadémia már régóta ekként van berendezve, hanem a tanításnak szakszerűbbé és tudományosabbá tétele érdekéből is. Sőt még kedvezőbb és kívánatosabb helyzet lenne az, ha a tanszékek száma már most a főtanszakmák számához képest állapíthatnók meg, mely alkalommal és egyidejűleg a tantárgyaknak nálunk túlságossá vált elaprózásán is segíteni lehetne.

Első sorban a debreczeni jogakadémia igényelhet helyzete és fejlődési képességénél fogva szélesebb körű, bőségebb kiépítést; mert hiszen a debreczeni egyetem egyik karáról van itten szó. — Nem 8, hanem 10—11 tanszékre leend itt már szükség és hál' istennek, a mint látszik, e szükség nem is marad sokáig kielégítés nélkül.

Hogy mit tesznek némely testvér jogakadémiák az új kívánalmakkal szemben, a mely intézetek még nagyobb nehézségekkel kénytelenek megküzdeni, főleg ott, a hol a jogakadémia fentartásának czélszerű és szükséges volta sem tekinthető még végleg eldöntött kérdésnek: azt nem tudhatjuk. Annyit azonban van bátorságunk ez alkalommal is felemlíteni, hogy az erők szétforgácsolása helyett az összeolvastás és együttes alkotás ideje már elkövetkezett volna, s Debreczenben egy egyetemes protestáns erővel megépített jog- és államtudományi kar bizonyára nagyobb fényt és világosságot árasztana s több szolgálatot tehetne úgy a hazai jogtanításnak, mint felekezeti érdekeinknek, mint a debreczeni, sárospataki és mármaroszigeti párcziális intézetek a maguk korlátolt erejével és hatáskörében.

Egyetemes református és protestáns érdekek!
Mikor jön el a ti régóta hiába remélt országotok?!

Bacconi Lajos.

A kis ekkleziák sorsa.

1. A helyzet.

Szomorú a kis ekkleziák sorsa, kilátástalan a kis ekkleziák jövődjéje.

Ott fekszenek többnyire a kiöntéssel fenyegető nemzetiségi vizek árterében, mint elenyésző kisebbség küzdenek a versenyző felekezetek tulereje ellen. Teljes mértékben érvényesül rajtuk az örök természeti törvény a kis atomok elporlásáról, a nagy tömegek vonzó erejéről s hogy sorsuk teljesen meglegyen pecsételve, az egyházi felsőbb hatóságok és a közvélemény is feladni készül ügyöket.

Olybá tekintik őket, mint a kis előretolt, apró erőöket, melyeket az ellenség osromával szemben nem lehet többé megtartani, a miket a létérti küzdelem magasabb stratégiai szempontjaiból haladéktalanul ki kell üríteni.

A hegyekre, a nagyobb egyházakra irányul az összepontosított védelem, a kis faluk, a kis ekkleziák ott maradnak egyedül, magukra hagyatva.

Igazabban már régebben is csak amlolyan gerillaharczot vivnak. Rongyos katonákkal, omladozó falakkal, éhezö helyörséggel. Az a kevés állami segély, vagy a még kevesebb domesztika, a mit elvétve kapnak s az erkölcsi támogatás, a miben részesülnek, csak arra való, hogy éhen ne haljanak.

Most pedig, miután a nagyobb egyházak több szavazatának törvénybe iktatása erkölcsi erejükön rést ütött; a tanító fizetési minimum meghatározott; a lelkész fizetési minimum meghatározása iránt egyetemes a sürgetés: meghuztuk felettök a halálharangot s a tényleg beálló behivatalnok hiány megadja nekik a kegyelemdőfést is.

Minden ellenök fordult; önálló helyzetük fentartása napról-napra több erőfeszítésükbe kerül. Nem is igen bírják már tovább, nem is igen tudunk már nekik segítséget adni. Aztán meg, mit takargatnók a dolgot? Elvagyunk már készülve a legrosszabbakra is. Szomorú valóság és úgy látszik, hogy megmásíthatlan valóság, miszerint a kis ekkleziák ideje lejárt; kegyetlen végzet és úgy látszik elkerülhetetlen végzet, miszerint a kis ekkleziák a mostani rendszerben okvetlenül tönkre fognak menni.

Most csak senyednek, később gyors tempóban pusztulnak és egy-két emberöltö mulva nem marad csak nevök.

Épen, mint azoknak a desoláta ekkleziáknak, a miket még Lámpé-Ember Pál felsorol, de a melyeknek már a nyoma is elveszett. Pedig most is olyan kevesen vagyunk. Ha lehetne, a holtakat is ki kellene kaparni mohosult sirjaikból. De nem lehet.

Mentsük meg legalább azokat, a kik még élnek, tartsuk meg legalább azokat az egyházakat, a melyek még megmaradtak. E végett lássuk a helyzetet a maga teljes valóságában, számoljunk jó előre a következményekkel is. Ne áltasson sem a kényelmes nem bánomság, sem a csalóka optimismus. Mérlegeljük a lehető remédiumokat is, dobogó szívvel, de teljes hidegvérűséggel s a miben megállapodunk, hajtsuk végre gyorsan, haladéknélkül.

A helyzet az, hogy ha a 800 frtos lelkész fizetési minimum életbe fog lépni pedig kinek volna lelke szólni is ellene?; vagy méginkább ha a lelkészhiány tényleg is beáll, pedig kinek volna hatalma gátat vetni ellene? a 86-odiki Egyetemes Névtár szerinti 1980 önálló, 98

társított egyházunknak több mint $\frac{2}{3}$ -át okvetetlen elvesztjük. Névszerint el a 851 negyedik osztályu és az 541 harmadik osztályu és többé-kevésbé a 98 társított egyházat, összesen 1490 ma még önálló gyülekezetet. Megmarad 588 I. és II. osztályu egyház, vagy ha a Névtár részletezésében fel nem sorolt egyházmegyétől eltekintünk 538 csupán s felnő a filiák és desolaták száma 4751-re.

Erdélynek 534 egyháza közül nem marad csak 162; Tiszántul 556-ból csak 163; Tiszáninnen 349ből 75; Dunántul 288-ból 69; a Dunamelléken 253-ból 67 vagy esetleg 115. — A társított egyházakat nem is számítom.

Rettenetes számok ezek még akkor is, ha képzeletben itt-ott javítunk is rajtok. Egy nagy ref. egyházi, de ezzel együtt egy nagy nemzeti veszedelemnek, a magyarság romlásának sötét képe bontakozik ki belőlök elénk, s a mi a helyzet kilátástalan voltát neveli, azon körülmény, hogy igazsággal nem lehet érte szemrehányást tenni senkinek, hogy biztonsággal alig lehet elhárítására nézve tenni valamit.

A létérti küzdelem sötét törvénye telik be itten. E törvény megkérdelhetetlen s e törvény azt mutatja, hogy a gyengébbeknek el kell bukni.

De hát csakugyan olyan gyengék volnának ezek a kis eklézsiák, hogy menthetetlenül el kellene bukniok? Oly gyenge a nagy magyar ref. egyház, hogy nem menthetné meg őket? Nem lenne itt már semmi remedium? Én nem hiszem s azért sorba veszem mind a segélyforrásokat, melyek a kis egyházak fentartására nézve ma is buzognak, mind ama javaslatokat, melyek ez iránt a kormányzatban vagy a sajtóban felmerültek.

Ferenczy Gyula.

IRODALOM.

Könyvismertetés.

Vigasz a siralomvölgyében. Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imádságok. Készítette Hetesy Viktor, ó-moraviczi ref. lelkész. Pécsent, lyceumi könyvnyomda. *Ára füzve 1 frt 50 kr. Díszes fekete kötés 2 frt.* Egyedül szerzőnél rendelhető meg Ó-Moraviczán. (Bácsmegeye.)

Imádságos könyvirodalmunk ismét egy újabb termékkel szaporodott, mely előnyösen ismert nevű szerző tollából, akarjuk mondani, szívéből eredvén, teljes figyelmünkre méltán igényt tarthat.

Örülök, hogy e b. lap ez évi első számában egy valóban értékes munkát mutathatok be lelkészársaimnak, melylyel előbb Drávafoknak, majd Csuzának és most Ó-Moraviczának munkás lelkésze s az Alsó-Baranya-bácsi ref. egyházmegye főjegyzője Farácsoni ajándékul lepte meg egyházunk, hazai protestántizmusunk lelkészeit.

Hogy először csak ismertessem e könyvet, elmondom róla, hogy 232 lapon 16 vasárnap d. e. egyházi beszéd előtti, 15 egyh. beszéd utáni s 10—10 vasárnap délutáni s minden évszakra, ünnepre és ünnepi alkalomra, továbbá templomszentelési, beköszöntő, kibúcsúzó, betegekért, esőért való, kellő számú alkalmi imádságok találhatók benne. A könyv csinos nyomása, tiszta nagy betűi, szép kiállítás a legkényesebb igényeket is kielégítheti.

És a mi a munka belértékét illeti, állítsuk föl először a mérvet, a melynek birtokában valamely imádságot tárgyilagos elbírálás alá vehetünk.

Az imádkozó szív és lélek, áthatva Isten nagyságának, jóságának, saját kicsinyiségének, bűnös és porvoltának érzetétől és nagy szükségei tudatától, leborul Isten előtt és magasztalja őt, hálát ad neki, bevallja előtte bűnös voltát s kéri az ő kegyelmi áldásainak kitöltését. Teszi pedig ezt úgy, hogy soha le nem veszi szemeit Istenről, mindig hozzá beszél, egyszerű, keresetlen nyelven s az ő imádságos gondolatainak a biblia aranyorszemecskéit magában hordó folyásával.

Hetesy így imádkozik, s azért melegen ajánlom az ő művét lelkészársaim figyelmébe. Rövid, tiszta és nemes hangon írt imádságaiban jól esik Istenhez emelkednünk, s ha azok egyikében-másikában jól ismert zsoltáraink, dicséreteink hangja csendül föl előttünk, úgy tetszik olvasásuk közben is, mintha a hívek gyülekezetében szállanánk, lelkünk legmagasabb vágyaival Istenhez. Elenyészik a bírálói akarónak okoskodó értelme, a hívő keresztyén imádkozásra hajló érzelmeinek árjában.

De van néhány — elismerem, kevésbé jelentékeny — kifogásom is ez imádságos könyv ellen.

Mindenekelőtt mit keres címében az első, a főcím: „*Vigasz a siralomvölgyében?*“ Ez illenék egy halotti imádságos könyvhöz, de sehogysem illik oda, hol az imádkozó ajkain minden egyes alkalommal a hálaadás hangjai is fölzendülnek. Már csak keresztyén ünnepeink szellemére való tekintettel sem egészen találó az az elnevezés; mert noha vigasztalást keres a lélek karácsonkor, husvétkor, áldozó-csütörtökön, pünkösztör is, de például bő aratáskor, vagy más hasonló alkalommal inkább a hála és öröm érzelmei nyomulnak előtérbe.

Régebben egy imádságírónk megjelent könyvére azt jegyezte meg meglehetősen malicziával egyik bírálója, hogy a betűszedő szekrényében nem maradhatott felkiáltó jel, annyit felhasznál belőlük a szerző. Ha igen régóta tisztában nem volnék a könyvnyomtatás technikájával, valóban nekem is azt kellene mondanom, hogy a pécsi lyceumi könyvnyomdában nem maradhatott már több pont, több *gondolatjel*, annyit felhasznál a szerző, sokszor igazán minden ok nélkül, nevezetesen olyankor, mikor az odavetett gondolatnak épen nincs célja más gondolatot ébreszteni, mint a mi benne magában van. Nem malicziából, de a szerző jóakarató figyelemzetése céljából, s kifogásom alaposságának bizonyítására imé ide jegyzek betűről-betűre, s a mi itten most fő, *pontról-pontra* egy kikezdést a 85. lapról:

„Isten! jó Atyánk! a tavasznak szépsége mely igen emeli lelkünket hozzád! . . . mint dicsér . . . magasztal minden teremtmény ezerféle nyelveken! . . . A zöldülő fűszál . . . az árnyékos lombok . . . a leveles bokrok alatt rejlő virágok . . . a madarak seregének vidám zengedezése. Erdők, ligetek . . . virágos rétek . . . patakok csergedezése . . . mind a Teremtő dicsősége! . . .“

Hát ugyan mire jó itt ez a sok pont?! Kérem az igen t. lelkész urat, hagyja el az ebben való túlzást.

Jól tudja szerző, hogy az imádságban mindig egyenesen Istenhez kell beszélni, s erről alig-alig feledkezik meg néha. Imé azonban a 195. lapon ő is belé esik egyes imádságírónk ezen nagy hibájába, s a helyett, hogy imádkoznék, így elmélkedik, vagy, ha úgy tetszik, prédikál:

„Vidám örömmel hordja kévét a szántóvető; látván, hogy orczájának verejtéke nem hullott hiába! Vidám énekléssel szedegeti a szegény a szép kalászkodat, melyeket elhagyogatott számára a könyörület! . . . Boldogan tekint bőven megrakott mezejére a gazdag; mert látja, hogy ebben az esztendőben is teljesítheti

Istennek azon akaratát, hogy a kinek sok adatik, sokat is várnak attól."

Bocsánat, de ez nem imádság, és pedig milyen könnyű dolog lett volna ezen gondolatokat, Istenhez fordulva mondani el!

Még egyet! Miért írja következetesen mindig: „predikatio“-nak a „praedicatio“, vagy „prédikáció“ szót? Az ilyen felemás nyelvű orthographia igazolhatatlan.

Készséggel beismerem és ismétlem, hogy mindezek lényegtelen dolgok, melyek a könyv értékét egyáltalában nem alterálják. Átsikamló felhők azok a napfényben tündöklő boltozaton.

A könyv végén „Családi értesítő“ cz. a. rovatozott lapok vannak a családban előforduló nevezetesebb körülmények följegyzésére.

Csiky Lajos.

Divatos frázissal élve, irodalmi eseménynek nevezhetjük azt az előnyös változást, mely a Calaminus, elberfeldi ref. lelkipásztor által alapított és szerkesztett németországi „Reformirte Kirchenzeitung“ sorsában történt. Ez a ref. egyházi lap ugyanis idáig, az építő és tudományos egyházi érdekek szolgálatában és képviselőjében állott, a nélkül azonban, hogy a szorosabb értelemben vett tudományos igényeket — a temérdek német szakfolyóiratok versenye mellett — csak közép-szerűen is kielégíthette volna. De egy czélt soha sem tévesztett szem elől. Hűséges szószólója és zászlóvivője volt a heidelbergi káté, mint hitvallási irat alapján küzdő németországi ref. gyülekezetek egyetemének s ezen a réven jött létre a ma már oly áldásosan működő német ref. szövetség is. A lap szerkesztője tehát megnyugvással s jó lélekkel tekinthet vissza a megharcolt harcra, a megfutott pályára s az elért sikerre. Most, ez évtől kezdve, a lap által idáig kettős irányban kifejtett munkásság meg fog oszlani. Müller Károly licentiat, erlangeni tanár az eddigi czímen, mintegy husz ismert nevű egyházi író támogatásával, ref. hitvallási alapon nyugovó tudományos tartalmu egyházi lapot fog szerkeszteni, mely egyszersmind a németországi ref. szövetség közlönye is leend. Előfizetési ára 8 márka, mely „K. J. Müller, Berlin S. W. Blücherstrasse 3“ czím alatt küldendő el. Az építő népies irányu lap czíme pedig „Der Pilger“, melynek szerkesztője Pusen lelkész, s előfizetési ára évenként 2 márka, kiadóhivatala Elberfeld, Moriansstrasse 28. Mind a két lapra felhívjuk lelkipásztóink s törekvő hittanhallgatóink figyelmét.

Dr. Tüdős István két magyar munkájáról „Zwingli mint dogmatikus“ és „Mirándulai Picus János élete és bölcészete“ (1893.), bő ismertetés jelent meg angolul Balogh Ferencztől, az észak-amerikai nagy szemlében „The Presbyterian and Reformed Review“ 1894. januári kötetében, Philadelphióban. Ily módon a világirodalmi hittani közlöny s általa a külföldi nagy közönség is tudomást vesz, hogy a nagy reformátor tudományos emléke hazánkban is: ápolatik és műveltetik. Az ismertető cikk zárszava: „A magyar református theologiai irodalom gazdagodott hitbeli nagy elődünk tanítmányának eme nyomós kifejtése által. Szerző megérdemli a szíves köszönetet szeretet szülte munkájáért.“

The Presbyterian and Reformed Review. (A Presbyteri és Református Szemle V-dik évfolyamának első évnegyedi kötete, megjelent Philadelphióban, 1894. ja-

nuárban, nagy 8. r. 192 sűrű oldal.) Szerkesztője Warfield Benő, princetoni hittanár, a szerkesztő bizottságot alkotja 24 egyén, többnyire hittanár 20 főiskolából. Hat első cikke tudományos feldolgozás a hollandi kálvinizmusról, Anselmről, a bölcészet viszonyáról az élethez és neveléshez, a prófétai működésről, a mózesi tabernaculumról, Ezsaiás 40, 31. feletti tanulmányról. A vastok kötet legértékesebb alkatrészét képezi a legújabb theologiai irodalomról és szemlékről szóló dús ismertetés hat nagy czím alá sorozva: 1. Apologetikai irodalom, 2. exegetikai theologia, 3. bibliai theologia, 4. történelmi theologia (e fejezetben jó elő Tüdős István két munkája), 5. rendszeres theologia, 6. gyakorlati theologia. Max Müllér „Gifford felolvasásai“ 1890, '91. és '92-ben terjedelmesen bemutattnak; úgyszinté Schaff Fülöp utolsó műve, a ker. egyháztörténet 7-ik kötete „A helvét reformáció“, kezdődővén Zwinglivei, végződővén Béza Tódorral. A methodisták rendszeres hittanának első kötete Miley tanártól szinte méltánylást talál. Az inspirációról megjelent 3 munkát bőséges terjedelemben és ítésettei maga Warfield tárja fel; „akkor talán el lehetünk a szentírás ihletés tana nélkül, ha fontosságot nem helyezünk többé azokra, miket a szentírás tanít“, — végzi szerző bírálatát. Schff Fülöp theologiai Encyclopediájának 2-ik kötetének ismerete fontos, mert a református irodalom sokkal bővebben található benne, mint bármely hason tárgyú német műben, mely szerzők a német és lutheri mezőn kívüli irodalmat szűkös és mostoha kézzel szokták kezelni. — o —

Megjelent s pontosan szétküldetett „a tiszántúli evang. ref. egyházkerület 1893. november 1—4. napjain Debreczenben tartott gyűlésének jegyzőkönyve.“ Terjedelme 171 lap. A megszokott szabatossággal szerkesztett s csínnal és ízléssel kiállított jegyzőkönyvet Tóth Sámuel egyházkerületi főjegyző adta ki.

Garzó Gyula gyomai lelkipásztor, az általa nagy buzgósággal szerkesztett „Gyakorlati Bibliamagyarázatok“ 13. évfolyamának november—decemberi füzetét rendes időben megküldötte az olvasóknak. Előfizetési felhívásában jelzi, hogy az evangelizálás szolgálatában álló vállalatát továbbra is folytatni óhajtja, ha ezt a közönség is úgy akarja. A jövő évi folyamban bevégezi szerkesztő az apost. csel.ről írt könyv magyarázatát s közleni fogja Csiky L. theologiai tanár kidolgozásában a Filippi levél gyakorlati értelmezését s még több más munkálatot is. A szakfolyóirat előfizetési ára ezenkívül is egész évre 4 frt. Szívesen kívánjuk, hogy az önzeten vállalat az érdekelt körökben találjon továbbra is megérdemelt támogatásra.

Masznyik Endre, pozsonyi evang. theol. professortól megjelent „Pál apostol élete és levelei“ című munkájának a második füzete 25—72 lap. Az első füzet annak idején bemutattuk, a mostaniról és a következőkről pedig a munka teljes közrebocsátása után fogunk még szólni.

Megjelentek: 1. Theologiai Ismeretek Tára. Szerk. Zoványi Jenő, kolozsvári lelkész. A közelebb érkezett III. füzet (Bőjti pásztorlevelek — Czeglédi István cikkeivel) méltólag csatlakozik az előbbiekhöz. A rövid bár, de tartalmas s mindig a lényegre érintő cikkek igen

jól vannak megírva s ajánlólag szólnak ezen első magyar theol. lexikon mellett. A teljes mű (14—15 füzet) előfiz. ára 5 frt. — 2. *Közlöny* a debreczeni „Hittanszaki önképző Társulat“ köréből. Theologiai ifjúságunk e kis lapja már 24-ik évfolyamában jár. Ezen isk. évben Virág István 4. th. és Füsy József 3. th. a szerkesztői. Három szám jelent már meg eddig belőle, s az azokban levő dolgozatok mind ifjúságunk komoly törekvéséről tesznek bizonyosságot. Ajánljuk e közlönyt a mi theologusaink pártfogóinak, barátainak szíves jóakarátába. Megjelen évenként 8 számban. Ára helyben 1 frt 50 kr., vidékre 1 frt 70 kr. — 3. „*Jókai Mór. Ünnepi olvasmányok az ifjúság és magyar nép számára*“ czímen gyönyörű füzetet szerkesztett és adott ki az „Eötvös-alap orsz. tanító-egyesülete.“ A negyedfélves füzet 25 érdekes olvasmányt foglal magában. A gazdag tartalom, melynek minden egyes száma azt czélozza, hogy magyar ifjúságunk lelkét a haza koszorús írója iránt való tisztelettel eltöltse, a különben is igen díszesen kiállított füzetef igen alkalmassá teszi arra, hogy az ország összes népoktatási intézeteiben is megtartandó nemzeti iskolai örömmünnepeken olvasókönyv gyanánt használtassék. Elterjesztését a vallás- és közoktatási kormány rendeletileg ajánlja. A füzet bolti ára 30 kr. Iskolák által megrendelt példányok 25 krajczárba kerülnek. Tíz példány után egy ingyen füzetet szolgáltat a „*Singer és Wolfner könyvkereskedő cég Budapesten, Andrassy-út, 10. sz.*“, hol a füzetek megrendelhetők. A befolyó tiszta jövedelmet az „Eötvös-alap orsz. tanító-egyesülete“ a „*Tanítókháza*“ alapjának gyarapítására fordítja. — 4. és 5. *Hazafias dalok és indulók.* Középiszkolák számára. Szerkesztette és négyzsolamú karra alkalmazta *Szügyi József*. Ára 35 kr. — Rózsavölgyi és társa budapesti zeneműkereskedő kiadásában megjelent „*Remektrók válogatott egy- és többzsolamú énekei zongorakísérettel.*“ I. kötet. Egy- és többzsolamú dalok. E két zeneirodalmi munkálatra szívesen felhívjuk az érdeklődők figyelmét.

Ünnepi, évszaki és alkalmi egyházi beszédek.

Irtá *néhai Révész Bálint*. Sajtó alá rendezte és kiadta *Csiky Lajos*, debreczeni ev. ref. theol. akadémiai tanár. V. kötet. Debreczen, „Csokonai“ nyomda- és kiadó részvénytársaság.

A *néhai Révész Bálint* debreczeni ev. reform. lelkipásztor, tiszántúli egyházkerületi püspök hátrahagyott irodalmi művei ezen 5-dik kötetében 2 virágvasárnap, 3 nagypénteki, 3 husvét, 1 husvét utáni vasárnap, 1 áldozó csütörtök előtti vasárnap, 2 áldozó csütörtök, 1 áldozó csütörtök és pünköst közti vasárnap, 2 pünkösti, 1 pünköst utáni vasárnap, 4 nyári, 1 aratási, 1 új kenyérből úrvacsora-osztás előtti vasárnap, 1 új kenyérből úrvacsora-osztáskori, 1 újborból úrvacsora-osztás előtti vasárnap, 1 új borból úrvacsora-osztáskor, 1 őszi és 4 alkalmi (székfoglaló, tisztújításkor, valamely jótékony célú adakozásra való felhívás alkalmával és harangfelítéskor) s így összesen 30 egyházi beszéd foglaltatik.

Ezeknek rövid ismertetését azoknak az előbbi kötethez csatolt sorrendje szerint a következő számban fogjuk közölni.

Debreczeni egyetem.

Már a puszta cím olvasására is, bizonyos nemű eltitkolhatatlan lelkesedés és nemes büszkeség szállja meg minden magyar református polgárnak a szívét,

mennyivel inkább indokolt tehát mindez a debreczeni emberre nézve. A debreczeni társadalom művelődésének, polgárzati, vagyoni gyarapodásának, szellemi és erkölcsi emelkedésének leghathatósabb tényezője, eleitől fogva a kollégium volt. Méltán dicsekedettek tehát magok a fejedelmi pártfogók is azzal, ha Debreczen kollegiumát a fejlődés és haladás céljához csak egy lépéssel is közelebb vihették s magok ez ő magyar erőd tösgyökeres polgárai is minden időben érezték, tudták, felfogták azt, hogy mit kíván meg tőlük a hála és kegyelet. A mult idők nagy tényei ma épen úgy ismétlődnek, sőt a református vallási és a magyar hazafiúi áldozatkészség erényeinek példányszerű nyilvánulása még nagyobb fokra is emelkedhetik, mint amaz általunk oly sokszor visszaáhitott századokban. Egyesek bensejében ugyan sehogysem lehetett még idáig lángra gerjeszteni, a tudomány és műveltség ápolása iránt való lelkesedést s noha sokan az evangéliumban oly utólréhetetlen lélektani finomsággal rajzolt bolond gazdag módjára most még csak tépelődnek, gondokba merülnek, aztán kevélykednek, hogy vajjon hát miért annak a kollégiumnak, elég nagy az már most is: mindamellett ezek is meg fogják még szivlelni azt, hogy „még ez éjjel ha visszakerik lelkedet tőled: ám a miket készítettél (összekuporgattál), kiéi lesznek?“ Bizonyára azon, országra szóló és ádozatot igénylő alkalmak között, melyek mostanában egész hazai társadalmunkat foglalkoztatták: alig alig található szentebb, nemesebb cél és indok, mint a debreczeni főiskolának egyetemi színvonalra emelése érdekében — nem mondjuk — adni, hanem *áldozni*.

És miként a hullámgyűrűk egy középpontból kiindulva, egyre nagyobb és nagyobb köríveket tesznek, mignem halk tempóban a víztükör szélső határáig elhatoltak: úgy a debreczeni társadalom lelkes felbuzdulása visszhangra talált közelebről a nagy magyar Alföld ref. gyülekezeteiben, majd az ezen szent — mert hazafias magyar — létcél iránt tiszteletre méltóan buzgólkodó intelligens zsidóság körében s most — midőn azt hinné az ember — hogy talán ez az egész dolog eddig volt — imé mindenféle napirenden tartják; lelkészek, tanítók, hazafias érzelmű világiak egyaránt propagálják, mert tudja azt minden felvilágosodott magyar ember, hogy a *tudomány világosság, ez közkincs*, a melynek terjesztéséért s diadaláért áldozni öröm, boldogság!

Bármennyire óhajtanók is azonban, hogy már ez úttal kellőleg tájékoztathassuk főleg távoli vidékeken lakó t. olvasóinkat az eddig begyűlt adományok, alapítványok s gyűjtések állapotáról: azt az adatoknak egybeállítására előtt nem igen áll módunkban megtenni. Legközelebb azonban már ez irányban is eleget tehetünk a várakozásnak. Csak annyit jelezhetünk teljes bizonyossággal, hogy itt helyben Debreczenben, a lapunk mult évi utolsó számában közölt kimutatás óta, szintén szép sikerrel folytatják a gyűjtők a nemes munkát s többek közt *Szikszay József* és neje 1000, *Szabó Lajos fia* cég 1000, *Karap Mór* 500, *dr. Kemény Mór* 400, a *debreczeni ev. ref. lelkipásztori kar* 1200 koronát adományoztak. Nagy örömmel tudatják továbbá *Kis-Majtényből*, hogy az ottani ev. ref. egyházban a debreczeni egyetem javára 112 korona s 72 fillér adomány gyűlt, mely összegből 100 koronát *Bodoky Béla* ismajtényi körjegyző s presbyter adományozott. *Dembő Vincze* nagyfalui lelkész Baranyamegyéből, tehát a duna-melléki egyházkerület köréből volt tanuló társához, *Csiky Lajos* kollegánkhoz „az alma mater iránti hálából, hogy a leendő protestáns egyetemen neki is legyen egy

téglája", 10 forintot küldött, melyből 5 frt a nagyfalui egyház adománya, 5 frt pedig az övé. Reméljük, hogy mások is, kik főiskolánk növendékei voltak, de innen a haza távolabbi vidékeire szakadtak el, követni fogják a nagyfalui lelkész szép példáját.

Tehát csak előre a vidéken, atyámfiai, férfiak! Hadd lobogjon a lelkészed lángja mindenütt a magyar haza földjén. Lobogjon! és ki-ki a szívet, lelket nemesítő, Istenhez vezérlő tudománynak oltárára, a debreczeni egyetem létesítésére hozza meg áldozatát.

Ily áldozatokban gyönyörködik az Ur!

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Jókai-jubileum.** Főtiszteletű Kiss Áron püspök úr Jókai Mór koszorús írónk jubileuma alkalmából, az ünnepelt férfiút a következő táviratban üdvözölte:

Bárá Eötvös Loránt ő méltóságának

Budapesten.

„Jókai Mórnak, ki műveiben lelke egész világát nemzetének adta, mely oly nagy, hogy magasságát, mélységét, kezdetét és végét hasztalan keresnök, melynek központjában, mint a mindenség alkotója, most is szünetlenül teremtő erővel munkál és jót tesz, a Tiszántúli ev. ref. Egyházkerület, mely egészen magyar, küldi hálás köszönetét; s mint halhatatlansága: nyelve, szokásai biztosítójának kíván hosszú, boldog életet.“

— **Felhívás előfizetésre.** Tisztelettel kérjük fel t. olvasóinkat, hogy előfizetéseiket az új évre mielőbb megújítani sziveskedjenek. Mult évi hátralékosainkat is sürgetve kérjük a tartozás teljesítésére. Az új évtől kezdve a IV-ik osztályu egyházak lelkészeinek, a segédlelkészek és lelkész-tanítóknak évi 5 frtért küldjük lapunkat. Rendes előfizetési díj egész évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr.

— **A Magy. Prot. Irodalmi Társaság** 1893-ik évi november hó 15-ikén Budapesten tartott választmányi ülése határozatából, a nevezett Társaság pénzügyi és irodalmi bizottságának megállapítása szerint a jövő évben tartandó közgyűlés utólagos jóváhagyása reményében, nemzetünk ezredéves fennállása örömnépe (1896.) alkalmára a következő irodalmi pályázatot van szerencsénk kihirdetni: *Adassék elő a protestantismus vallás-erkölcsi, közművelődési és nemzeti hatása Magyarországon le. dettől fogva máig.* — Az irandó munka 20 (húsz) nyomtatott ívnel nagyobb terjedelmű nem lehet. Ebben a keretben tüntetendő fel művelődéstörténeti szempontból, történeti és statisztikai adatok alapján az a befolyás, a melyet a protestantismus gyakorolt népünk vallás-erkölcsi életére, úgy nyilvános istentiszteleti, mint magán és közéleti vallás-erkölcsi irányban, valamint a családi és polgári életre, az egyéni és nemzeti jellemre és egyéb felekezetre való hatásában; továbbá a protestantizmus hatása nemzetünk közművelődésére, különösen tekintettel iskoláinkra, tudományos és irodalmi

életünkre; végül a nemzeti, politikai fejlődésre, tekintettel a nemzetiségre, az alkotmányra, a közszabadság érzésének ébresztésére és a törvényhozásra. A pályázat sikere érdekében a Társaság kettős pályázatot hirdet; u. m. először kívántatik az egész mű vázlatának, teljes tartalomjegyzetének összeállítása és valamely tetszés szerint választandó önálló fejezetének részletes kidolgozása. Az egész munka vázlata s valamely önálló fejezetének kidolgozása **1894. szeptember hó 1-ő napjára** küldendő be a Társaság titkárához, idegen kézzel írva, zárt jeligés levél mellett. A beérkezendő munkák szakszerűen megbíráltatván, vagy a legjobbnak talált vázlat szerzője nyer aztán a munka kidolgozására egyenes megbízást, vagy pedig több, a sikerre egyaránt reményt nyújtó munka bocsáttatik szűkebb körű pályázatra. *A nyertes pályamű jutalma 2000 (kétezer) korona (1000 o. é. frt), a mely pályadíjon kívül a nyertes mű a Magy. Prot. Irod. Társaság tulajdonába menven át, még a szokásos ívenkénti 30 frtnyi írói tiszteletdíjban is részesül.* Megjegyeztetik azonban, hogy a pályadíj csak abszolút irodalmi becsü múnnek fog kiadatni. Az egész pályázat végső határideje **1895. december 31.** a mikorra akár a megbízás folytán irandó, akár pedig a szűkebb pályázatra bocsáttott munkák a Társaság titkárához beküldendőek. Később érkezendő művek a pályázatból kirekesztetnek. — Kelt Budapesten, 1893. december hó 28-án. Szász Károly, a M. Prot. Irod. Társ. elnöke. Kenessey Béla, a M. Prot. Irod. Társ. titkára.

— **A polgári házasságról** szóló törvényjavaslat részletes tárgyalását is megkezdette és folytatja a képviselőház igazságügyi bizottsága. — Legérdekesebb mozzanata e tárgyalásoknak eddigelé az a fellépés volt, melylyel Polonyi Géza képviselő ismét félreismerhetlenül elárulta ultramontán-klerikális irányu felfogását és törekvéseit. Ő a polgári házasságról szóló javaslatot csak azon feltétel alatt hajlandó pártolni, ha a kormány a kath. autonomia létesítése végett a kongresszust összehívja. Ugyan micsoda szoros kapcsolat van Polonyi úr szerint a polg. házasság és a kath. autonomia közt? Hát a közigazgatási önkormányzat kérdése mennyiben tartozik a napirenden lévő tárgyhoz?! Ezt csak Polonyi úr tudja, a ki bármily erőszakos érveléshez folyamodik is, még sem képes a józan ítélet előtt elleplezni illiberalis tendenciáit. Még világosabban elárulja őt az a nyilatkozata, mely szerint az egész törvényjavaslatban a *kánonjog depossedálás*át és a „horror katholicismi“-t látja. Valóban a minő számalmas annak a rabulizmusnak vergődése, a mely a közvélemény megtévesztése végett tetszetős okokba igyekszik kapaszkodni, hogy a jól kamatozó népszerűség tőkét megmenthesse: épen oly visszaszító és felháborító ama lelkiismeretlen képmutatás vakmerősége. Ugyanezeket mondhatjuk a nemzeti párt nagynevű vezérérol, Apponyi Albert grófról is, a ki kifogyhatatlan leleményességgel találja fel mindenkor a színvallás azon czélszerű módzatait, a melyek határozatlanságuk és ravaszságuk által hatásra mindenkor számot tarthatnak, de a mellett a kifejezések rugékonyságánál fogva minden helyzethez a szükség szerint alkalmazhatók. Klasszikus példáját mutatja ennek a nemes gróf újévi nyilatkozata. Ideje volna már egyszer tisztán látni a minket, egyházi és felekezeti érdekeinket oly mélyen érintő kérdésekben, s nem adni hiteit az ilyen urak mézes-mázos és hangzatos beszédeinek; mert bármit mondjanak is ők, bizony csak elfogult katolikus, sőt klerikális irányt képviselnek, de jobban szeretik a népszerűséget, semhogy leplezetlenül fellépni bátorságuk

volna; mert igaz az, hogy ma Magyarországon a liberalizmus divatja vagy, a nélkül azonban, hogy a liberális eszmék a lelkeket, a szíveket és értelmet áthatották volna. Legyünk azért óvatosak a képmutatók irányában, mert különben saját legszentebb érdekeink ellen fognak minket harcra csalogatni, mire észrevennők magunkat.

— **Károlyi István** gróf, a nagytekintélyű főúr, közéletünknek egyik tisztelt alakja, a Budap. Hirlapban a következő nyilatkozatot tette közzé: „A Budapesti Hirlap múlt évi december hó 30-iki számában nevemet olvastam; ez magában véve talán, hízeltől lehetne reám nézve, hogy csekélységgemmel a Budapesti Hirlap foglalkozni kegyeskedett? de nem hízeltől a Budapesti Hirlapnak azon minden alapot és igazságot nélkülöző állítása, hogy én, ki tudtommal ma még a szabadelvű pártnak tagja vagyok, ki a polgári házasságnak mindig híve voltam, vagyok és ki azt meg fogom szavazni: alattomosan, titokban, a szabadelvű pártból már kilépett képviselő vagy képviselőkkel szövetségben volnék; továbbá, hogy társadalmi úton igyekszem reverzálást adott képviselőket szavuk megtartására kényszeríteni stb. Senki meggyőződését nem szokásom befolyásolni! — Elvern mindig az volt és az is fog maradni, hogy tettem által a tisztesség ellen ne vétsek: és épp ezért komolyan felkérem t. szerkesztő urat, hogy ezen soraimnak lapja hasábjain helyt adni szíveskedjék.“ A nemes gróf nyilatkozata tartalmán és irányán kívül különösen őszinteségénél fogva nagy jelentőségű a mai viszonyok között, a mikor vezérpolitikusok sem átalják az ámitás legközönségesebb módjait alkalmazni, csakhogy minden eshetőséggel szemben biztosíthatasság maguk számára a kibúvó ajtókat. Mily morális törpe-ségek az ilyenek Károlyi gróf alakja mellett!

— **A főpásztori körlevél** kihirdetése az egyes főpapok által különböző szellemben és modorban szerkesztett iratok kíséretében történt, a melyeknek összehasonlítása érdekes világot vet az illető főpap többekévébéké békülékeny, tisztességes és türelmes vagy ellenkező lelkületére. Legdühösebb, ezért a M. Állam előtt is legkedvesebb a hírhedt rozsnói püspök, *Schopper* körlevele, a mely a következő ékes és papi szájba illő (?) káromkodással kezdődik: „Az államokat és társadalmat felforgató, ámitásokon és hazugságokon élősködő, a szabadkőműves zsidósággal szövetséget liberalizmus döntő csatára készül nemcsak a katolicizmus, hanem még a Krisztianizmus, sőt még a vallás ellen is“ stb. *Hidassy Kornél* szombathelyi püspök szintén elég harcziás körlevelében a kihirdetést illetőleg a következőleg intézkedett: „A közös körlevél január 6-án a magyar ajku hitközségekben a szószékről predikáció helyett szószertint felolvastassék és megmagyaráztassék, a nem magyar ajkuaknál pedig annak lehetőleg kimerítő tartalma közöltessék szintén a szószékről a hívekkél. A püspök maga is bocsátott ki ujévi páztorlevelet, melyben rendkívüli szigorral ítéli el a kormány egyházpolitikai javaslatát.“ Nagyvárad bíboros püspöke, *Schlauch* levele eszélyesebb mérsékletéről tanuskodik, a midőn többek közt így szól a papsághoz: „Papságotomtól elvárom és reményem, hogy lelkipásztori buzgósága és okossága teljes erejével azon lesz, hogy híveink a páztorlevelet mindjobban megértsék és szívükre vegyék, hogy az a katolikus öntudat megnyilatkozásának tényeibe is azon bő és jó gyümölcsöket megteremje, melyek tisztaságát igazságosan senki ne kifogásolhassa. Azonkívül imádságra serkenti híveit a bibornok.“ Legérdekesebb és legmegnyugtatóbb a szabadabb szellemű és emelkedettebb lelkületű egri

érsek, *Samassa* József körlevele, melynek ide vonatkozó t. tele a következőleg hangzik: „Bizton elvárom s remélem pedig, hogy a beszédeikben s előadásaikban vezérelvül követik az Apostol mondását: „mi pedig a megfeszített Krisztust hirdetjük“ (I. Kor. I. 23.), s azért gondosan kerülni fognak mindent, mi az igehirdetésnek e magasztos feladatával ellenkezésben állana. És megemlékeznek különösen is sz. Fulgentius püspök azon fenséges intelmére, melyet a közelebbi napokban, szent István első vértanu ünnepén a breviariumban olvastunk: „István, hogy nevéhez méltón, koronát nyerjen, fegyverül a szeretetet bírta, s ez által győzedelmeskedett mindenütt. Szeretettel feddette a tévedőket, hogy jó útra térjenek, szeretettel imádkozott kövezőiért, hogy ne bűnhődjenek; a szeretet erényének erejével győzte le a kegyetlen Sault, s ki üldözője volt e földön, társul nyerte meg az égben.“ A tónusok e különfeleségéből is kiérezhető annak az oka, hogy miért nem vala az egri érsek grata persona Rómában s így mi okból nem lehetett belőle Magyarország herceg-primása. Hiába! Az egyedül üdvözítő-egyház, helyesebben a kath. klérus érdeke még ma is több vákbugzóságot és fanatizmust, mint keresztyéni türelmet, szeretetet és józanságot igényel.

— **A katolikus nagygyűlések** előkészítésének módjára és eszközeire jellemző világot vet az az eset, hogy a czeglédi r. kath. egyházközség tanácsa a budapesti kath. nagygyűlés intézőinek meghívóját tárgyalva, a meghívás felett *napirendre tért és a kért küldöttség kiküldését mellőzte*. Ez magában véve is elég érdekes, mutatván azt a sokat emlegetett lelkesedést, a melylyel a kath. hívők e gyűléseket kísérik. De még érdekesebb az, hogy e hírrel kapcsolatban az illetékes sajtóorganum *„felhívja erre a hitközségre az illetékes egyházi hatóság figyelmét.“* Tehát bizonyára fenytékek, egyházi kényszer alkalmazásáról van szó. Ime, tehát ilyen az önkényesség és lelkesedés az ultramontán táborban, a mivel dicsekedni szoktak! Bizony csodáltuk volna is, ha a mi józan magyar katolikus népünk körében még ma is keresztes hadakat lehetne szervezni.

— **A reverszálisok.** A katolikus végrehajtó bizottság megbízásából egyik tagja az ultranantán-feudális frakciónak, *Szapáry László* gróf bizalmas felhívást tett közé a M. Államban az elvarátokhoz intézve, melyben kéri őket, hogy postafordultával tudassák, vajjon a kerületbeli országgyűlési képviselő irásban adott-e, avagy szóval tett-e választása előtt ígéretet az iránt, *hogy a kath. érdekek ellen működni nem fog*; ha igen, hol az erre vonatkozó irat, avagy kinek tette az ígéretet, kik erre a tanúk. Továbbá különösen le lenne kötelezve, úgy mond a felhívás, a kath. végrehajtóbizottság, ha ezen tanúk hitelesített nyilatkozatának, avagy magának a reverszálisnak hiteles másolata mielőbb megküldetnék. Ime a lelki és erkölcsi kényszer minden eszközeit válogatás nélkül felhasználják, hogy önző és nemzetellenes törekvéseiket a közhaladás érdekeivel szemben diadalra juttassák. A klérkáli sajtó pedig az ekként adott reverszálisok kötelező erejét egész hévvel vitatja. Úgy tudjuk, hogy Polonyi nem adott reverszálást Szoboszlón, nem is igen kértek tőle; ő tehát szabad meggyőződéséből folytatja azt a megbízhatatlan, kétszínű egyházpolitikát. — Megdöbentő jelenségek biz ezek! Úgy érezzük magunkat ilyenkor, mintha egy félszázaddal esnénk vissza fejlődésünkben, a mikor a klérus és főúri pártja hasonló üzelmeket folytattak Magyarországon. Ily ádáz küzdelemre való előkészület arra kötelezi e haza s a szabadság minden

barátját, hogy résen legyen, a mikor azon eszmék és intézményekért kell harczra kelni, a melyek kivívása más művelt népeknek is csak oly nagy erőfeszítés után sikerülhetett.

— **A Jókai-jubileumhoz.** Mikorra e sorok olvasóinkhoz jutnak: székes fővárosunkban végbe megy az az országos öröm-ünnepély, melyhez hasonlót nemzetünk történetében talán hasztalan keresnénk. Ertjük a Jókai-jubileumot. Egy egész nemzet osztatlan öröm-zaja tölti el ma a léget hazánkban, ma minden ember ajkán megfordul egy név: a nemzet koszorús írójaé, költőjeé, a Jókaié. Hadd vegyüljön ez országos öröm-zajba a mi szerény hangunk is. Az ünnepelet férfiuban, kiről a koronás királytól kezdve le az alacsony kunyhó lakójáig mindenki megemlékezik e napon, mi, evangélium szerint reformáltak nemcsak a ritka századszülte írot csodáljuk, de egyúttal az igaz kálvinista egyházi férfit is tiszteljük, ünnepeljük. Vajha kegyelmes lenne hozzánk a gondviselés Istene, hogy megőrizné az ő drága életét a legteljesebb testi s lelki erőben még sok éveken keresztül! Lélekben ott vagyunk az ünneplők seregében, s szívünk egész melegével csatlakozunk az örvendezők sokaságához. Legyen áldott a mi Istenünknek szent neve, kit őt nekünk, magyaroknak, protestánsoknak ajándékozta!

— **Közönseges becsmérélnél** nem egyéb az a közlemény, mely a „Kropper Kirchl. Anzeiger“ mult évi 45. számának mellékletében „Debreczin“ cím alatt két teljes hasábon megjelent s a mely minden józan gondolkozásu debreczeni magyar emberben rossz vért szülhet. Miután ugyanis a névtelen tudósító, részletesen előrebocsátja a debreczeni lutheránus egyház megalakulásának előzetes körülményeit, végül a következő valót-lanságokkal hozakodik elő: „A Debreczenben élő lutheránusoknak nem kevésbé kell szenvedniök a más vallásfelekezetűek barátságatlansága miatt. „Tótok“-nak nevezik őket, nem mintha valósággal azok volnának, hanem csak azért, hogy őket gúnyolják és gyűlölete-sekké tegyék. 1888. őszén a városhoz fordultak támogatásért, mivel a város a reformátusok és katolikusok iránt nagyon bőkezű. Nevezetesen a város a ref. egyházat minden iskolai helyiséggel, több mint harmincz tanító számára szóló lakással, évenként huszezer forint segélylyel és ezenkívül még ezer hold szántófölddel javadalmazza. A luth. egyház folyamodványára, a tanács indítványa alapján az lett a határozat, hogy a luth. egyház részére ötszáz forint megszavaztatik ugyan, de a jövőre való kötelezettség nélkül és azzal a kikötéssel, hogy többé német nyelvű istenitiszteletet ne tartsanak, mert ez, a tanácsi vélemény szerint Debreczenre nézve szegény és sérelem lenne. A luth. gyülekezet erre a feltételre természetesen nem állhatott rá. Hogy azonban ez a határozat csakis a luth. egyházat sújtotta, igazolja az a körülmény, hogy ugyanazon ülésben a zsidó hitközségnek részére — a melynek rabbinusa és kántora, mint lengyel zsidó, egy hangot sem ért magyarul — nemcsak az indítványozott 500 frt, hanem még ráadásul 300 frt minden feltétel nélkül megszavaztatott. Mivel a lutheránus iskola — folytatja tovább a tudósító — csak négy évfolyamból áll, a tiz éven felül levő gyermekek kényszerítve vannak arra, hogy más vallásfelekezetűek iskoláiba járjanak. De hajh! mit kell nekik

it gyakran hallaniok! Csaknem hihetetlennek tetszik eöttünk, hogy ott ilyen hangon szabad beszélni, hogy: „katolikusok, reformátusok, görögök és zsidók hisznek Istenben, de hogy a lutheránusoknak is volna Istenök, azt nem tudjuk, óvakodjatok tőlök, mert ezek megfertéztetik a levegőt.“ Ily körülmények közt sürgetően gondoskodni kell ez iskola kiegészítéséről; de honnan vegyék a hozzá valót? Ime a 800 lelket számláló lutheránus gyülekezet Debreczenben, 42 ezer református és 8000 katolikus közé beékelve, szakadatlan harczban áll. Adjon Isten nekik bátorságot és erőt, hogy híven kitartsanak, minket pedig tegyen hova tovább buzgóbakká a könyörgésben és az áldozatkészségben.“ — Eddig a jóakaró (!) tudósító közleménye. Mi egyáltalában nem hinnök el, még ha állítaná is valaki, hogy ennek a czélzatos förmedvénynek a beküldője, avagy annak csak értelmi szerzője is debreczeni lakos lehessen. Azt is tagadjuk, hogy a helybeli luth. egyház megnyugvással és kész szívvel fogadná el a külföldi német lutheránusok kezéből azt a segélyt, melyet az ilyen sértő és gyalázatos hangon írt rágalmozó hírek alapján küldene ide, a lutheránismus szilárdítására. De mert tudjuk, hogy mit kíván a magyar becsület és a protestáns nyíltság, minden magyar protestáns embertől: ezennel a közönség színe előtt felhívjuk a debreczeni luth. egyház lelkipásztorát és presbyteriumát, hogy ugyanazon „Kropper Kirchl. Anzeiger“ című lapban, a valósághoz híven, mielőbb nyilatkozzék, és mi ezen nyilatkozatot annak idején — a közmelegnyugvársra való tekintetből — készséggel közleni fogjuk. Hadd lássuk, honnan fuj a szél.

— **Bámulatos tevékenységet** fejt ki az angol bibliaterjesztő társaság, ezt mindenki tudja. De azt már nem sokan olvasták, hogy az egyes kisebb tartományi társulatok is, mily áldásosan működnek. Így többek közt a bázeli (helvét) bibliatársaság a mult évi kimutatás szerint 4774 teljes bibliát, 10,987 újtestamentomot, 11,318 bibliarészletet hozott forgalomba 20,000 frank értékben. Egészen ingyen, vagy mérsékelt áron terjesztettek el 460 egész bibliát, 3365 új testamentomot és majdnem hatezer részleges szentírást. A bevételek majdnem tizezer frankra rugtak, míg a kiadások összege 8408 frank volt. Ime csak egy szerény kis munkakör s mennyi áldás kél a nyomában. Hát a mi magyar, népies, vallásos irányu irataink érdekében, nem felférne-e egy kissé több buzgóság, egy kissé nagyobb odaadás! Mi már — sajna! — megszoktuk, hogy bevárjuk, dum defluit amnis. Pedig jaj annak, kit késő bánat ér.

— **A jézsuitáknak** Németországba való visszatérését, úgy látszik, mégis csak meg fogja akadályozni a felvilágosodás korszellemé. Az evangélikus lakosság egyáltalában nem akar tudni róluk semmit. Egész halmozott kérvény érkezett a konzervatív párthoz, melyekben a német nemzet jobbjai rámutatnak azokra a veszedelmekre, a melyek e rémes fekete sereg beözönlése következtében fenyegetné a haladást és az állam és egyház békességét. Maga a császár is nemrégiben határozott módon jelezte, hogy ez a szándékolt betelepítés ellenkezik az egységes német birodalom jól felfogott érdekeivel. Midőn ugyanis Fürstenberg herceg a jézsuitákra vonatkozó előterjesztés ellen szavazott, a császár gratu-

lált neki. Ez a körülmény szolgáljon intő példaul és tanulságul nekünk is, a kiknek hajh' beh sokat el kellett túrnunk, szenvednünk ezektől az átkos, gonosz szellemektől.

— **Husz János** születési házát, a csaknem tisztán r. kath. lakosságú Husinec nevű cseh község e nevezetes épületét, cseh és angol protestáns hitsorsosok megvásárolták s azt missiói csarnokká alakították át. Így hát ez a hely is egyik gócpontja lesz ezután az evangéliomi világosságnak, a honnan az igazság és józan felvilágosodás sugarai fognak fényt árasztani a lelki sötétségben ülő, babonás lakosság közé.

— **Az új-yorki iskolaszék** üdvös kezdeményezést indított meg az ellen, hogy a cigarettázás a népiskolai növendékek közt el ne harapózzék. Határozatilag kimondta nevezetesen, hogy helyesli mindazokat az intézkedéseket, melyek a tanulósság szivarozási hajlamainak elfojtására irányulnak. E célból szövetség is alakult már Uj-yorkban, melynek ifjú tagjai kötelezik magokat arra, hogy 21 éves korukig nem dohányoznak, nem cigarettáznak. Noha nem szeretjük a majmolásig menő külföldieskedést s legkevésbé sem tekintjük valami rendkívülinek ezt az amerikai törekvést: de azért a mi viszonyaink között is megfontolandó eszmének tartjuk azt, a mennyiben a cigarettázás hóbortja a mi zsenge ifjaink között is veszedelmes módon kezd már terjedni.

— **A felekezeti stb. középiskolák** segélyezésére az állami költségvetésben 183,458 frt vétetett fel a jövő évre, 30,168 frttal több, mint a folyó évben. Az emelést részint a görög pótló tanfolyamok, részint a tanári fizetések javítása tette szükségessé. Erre nézve érdekes, a mit a miniszter indokolásképen mond s a mit saját iskolafentartó testületeinknek is figyelmébe ajánlunk. Előrebocsátván ugyanis azt, hogy az új fizetési törvény az eddiginél is nagyobb különbséget okozott a felekezeti és állami tanárok között, így folytatja: „Ez elmaradás kedvezőtlen hatása már is abban nyilvánlik, hogy a felekezeti középiskolák fentartó testületei tanári pályázatok alkalmával csak nagy nehézségekkel kapnak kellőleg képesített egyéneket, a már szolgálatban lévők pedig mielőbb állami középiskolákba igyekeznek jutni. Minthogy a középiskoláknak állami színvonala oly országos érdek, melynek mindenütt érvényesülnie kell: nagy súlyt helyezek arra, hogy ezen állami színvonal elérése a felekezetre nézve is lehetővé tétessék s e célból a mai fejlettebb viszonyoknak kívánok megfelelni a tervbe vett emelésekkel.“ Állandó évi segélyt most már 19 iskola kap. Az általánosösszegeből (26,000 frt) *Nagy-Kőrös*, *Szarvas*, *Ujverbász* részesülnek; továbbá *Kisujszállás* (9000 frt az idén, jövőre 10,000 frt) *Mezőtúr*, *Székely-Udvarhely*, *Sopron*, *Gyulafehérvár*. A segélyezett intézetek száma 27.

— **Katholikus nagygyűlés.** Hetek óta ütök a nagy dobot, hónapok óta gyűjtök az irni nem tudók aláírását, hogy évek hosszú során a „kereszténység“ (?) érdekének czégje alatt a hierarchia szolgálatában következetesen kifejtett aknamunkához még egy újabbat mutassanak be — az őket nem szánó, de kételkedő mosolylyal néző világnak. Az ország különböző vidékein már megtartott,

valóban minden nyom nélkül elenyészett gyülekezések non plus ultrájának az ország fővárosában tartatni tervezett „katholikus nagygyűlés“ van specifikálva. Az „előkészítő bizottság“, melynek tagjait az elnökökön kívül alig ismerhetik még a beavatottak is, zárt ajtók mögött tanácskozik. Megállapodásairól épen úgy nem értesülhet a nagy világ, mint annak idejében a „főpásztori levéllel“ vajudók tanácskozásairól. Valószínűleg mert — — nincsenek megállapodások. A tervezett nagygyűlésen szónokolni kívánók beszédei, mint a kis legátusok predikációi, előlegesen bekéretnek, megvizsgáltatnak, vajjon nem találhatók-e bennök valami veszedelmes portéka?... Az ismert szájkosár, lakat az ajkakon... Mert hát-ha az a gonosz liberális felfogás valamelyik igaz hitű ajkát bátor megszólalásra találja indítani, s aztán — — vége az egyöntetű megállapodásnak? Úgy látszik, hogy az „előkészítő bizottság“ a gyűlés helyiségéül is olyan kiválóan alkalmas lokálitást választott, a hova a szűknek hirdetett hely címén nem lehet bebocsátani akárkit... Szóval az előkészület elég óvatosan meg van téve arra nézve, hogy a katolikus öntudat, a katolikus lelkiismeret felfogása szerint, minél szabadabban megnyilatkozzék. Mi egész kíváncsisággal várjuk e nagyfontosságú megnyilatkozásokat. De még kíváncsibbak lettünk volna azon megnyilatkozások hallására, melyek a be nem jutható szónokoknak a szent inquisitio rostáján fennakadt, el nem mondott beszédeiből lettek volna nyilvánvalóvá. Valóban a római katolikus önzetlen hazafiak, kik nem kívánták a hierarchia divatból rég kiment poros nyikorgó kocsiját tolni, de a melyben sokan (valóban igen sokan) ma is kényelmesen feszengnek: üdösen cselekesznek vala, ha lelkiismeretök szavára hallgatva, kifejezést adnak többen is meggyőződésöknek, melynek elhallgatása okozza azt, hogy az ultramontánok olykor vérszemet kapva, azt hiszik, hogy ma is a középkor-napja sűt az égen.

— **Lelkipásztor választás.** A margittai ev. ref. egyház egyhangulag közfelkiáltással *Nagy Imre* jelenlegi érmihályfalvai helyettes lelkipásztort, theologiai akadémiánknak csak nem rég, jeles növendékét választotta meg. Mindkét részre a legszivesebben gratulálunk.

— **Mezőtúron** 1893. december hó 10-én tartatott meg az első *vallásos estély*, mely állott éneklés, rövid imádság, bibliamagyarázat és vallásos-erkölcsi tartalmú felolvasásból. Az érdeklődés rendkívüli nagy volt, s úgy a bibliamagyarazatot, mint a felolvasást mindvégig odaadó figyelemmel hallgatták a jelenlevők. E szép sikertől felbátorítva, december hó 24-én már a város két különböző helyén tartatott vallásos estély. Mindkét helyen oly nagy számmal voltak a hívek, hogy az elég tágas iskolai termek zsufolásig megteltek, sokan helyszűke miatt a folyosókról voltak kénytelenek hallgatni az előadást. Bibliát magyaráztak *Turgonyi Lajos* lelkész, *Szathmáry István* s.-lelkész. Felolvasást tartottak *Ambrus Péter* gymn. tanár és *Farkas Imre* tanító urak. Az erkölcsi eredmény már a karácsonyi ünnepeken is meglátszott, a mennyiben ez alkalommal egyházunkban az úrvacsorával élők száma meghaladta az 1200 at. A lelkészi, tanári és tanítói kar közreműködése mellett a

téli hónapokban a város különböző részein két hetenként tartatnak ily vallásos estélyek. Szathmáry István, ref. s.-lelkész.

— **Ref. ifjúsági egyesület.** Kállon az ev. ref. egyháztanács, azon szomorú tapasztalattól sarkalva, hogy az iskolából kikerült ifjakkal, míg csak katonának el nem viszik őket, senki sem törődik, ifjúsági egyesület alakítására nézve a szükséges teendővel bizta meg az egyház lelkészét. A megbízás eredménye az lett, hogy az ifjak a felhívásnak engedve, egyesületet alakítottak. Minden vasárnap reggeli templom után vasárnapi iskolába összejönnek, hol a lelkész, segédlelkész s a tanítók nekik felváltva szabad előadást tartanak vallásos, hazafias gyakorlati tárgyokról s az ifjak minden szerdán s szombaton este olvasó összejöveteleket tartanak az iskolában. Az egyesület elnökévé Sörös Sándort, alelnökéivé Tóth Istvánt és Forró Sándort, jegyzőjévé Széles Tamást és Bernáth Palt, pénztárosává Torma Andrászt választották s ezen felül 24 vál. tagot választottak meg.

— **A debreczeni ev. ref. főiskolai nyilvános olvasóterem forgalma 1893. szept.-decz. hónapban.**

	Szept.	Okt.	Nov.	Decz.	össz.
Használt könyvek					
Városiak	11	15	13	16	55
Hittanhallgatók	36	60	61	17	174
Jogászok	13	98	88	36	235
Más tanszakbeliek	106	286	280	242	914
Összesen	166	459	442	311	1378
Használt művek					
Szépirodalmi s vegyes	132	337	280	258	1007
Hittani	19	32	43	12	106
Jogi	1	18	22	8	49
Történelmi	44	60	106	31	241
Természettani	20	46	44	42	152
Bölcseleti	10	26	19	12	67
Nyelv					
Magyar	209	468	466	341	1484
Idegen	17	51	48	22	138
Használt művek összes száma	226	519	514	363	1622

Jegyzet: A „más tanszakbeliek, körét képezik: a gymn. VIII—VI. osztályok növendékei, képezdészek és a keresk. akadémia III-ik osztályu tanulói. — Az olvasóterem nyitva áll hétfőn, szerdán és szombaton d. u. 3—6 óráig.

— **Magyarul nem tudó tanítók.** A „Bereg megyei Tanügy“-ben olvassuk, hogy „Bereg megye decz. hó 4-dikén tartott közigazgatási bizottsági gyűlésén élénk érdeklődést keltett Matavovszky Béla kir. tanfelügyelőnek a magyar nyelvet oktató görög szert. kath. felekezeti tanítókra vonatkozó, sok utánjárást igénylő s nagy gonddal szerkesztett határozati javaslata, melyet a közig. biz. egyhangú helyeslések között, változatlanul fogadott el s tett határozattá. Ezen határozat szerint azon 38, kizárólagosan gör. szert. kath. tanító alkalmazása, kik tanképesítő oklevéllel nem rendelkeznek s a magyar nyelvet sem szóban, sem írásban nem bírják, semmisenek, érvénytelennek nyilvánított; azon 9, szintén gör. kath. tanítónak pedig, kiknek van ugyan oklevelük, de a magyar nyelvet oktató képességgel nem bírják, s előhaladott koruknál fogva nincs is kilátás arra, hogy azt elsajátítsák, a f. tanév végeztével hivatalból való nyugdíjaztatása helyezett kilátásba. Elhatározta a közgyűlés, hogy ez érdemben Firczak Gyula, munkácsi egyházmegyei gör. szert. kath. püspökhöz íratatot intéz s kéri fogja a püspököt, hogy hozott határozata értelmében intézkedni, azon tanítókat pedig, kiknek oklevelük is van, a magyar nyelvet is bírják, de annak oktatása

terén csekély buzgóságot tanúsítanak, megfelelő szorgalomra inteni sziveskedjék.“ Csak aztán legyen láttatja annak az átírásnak!

— **Főiskolánk kórházának ügye.** Jóllehet főiskolai kórházunk épen a közelebbi időkben nagy áldozattal úgy felszereltetett, hogy az a legkényesebb igényeket is kielégíthette: mindazáltal felmerült az eszme főiskolai hatóságaink körében, vajjon nem volna-e czélszerű a páratlan berendezésű városi kórházzal szerződni arra nézve, hogy beteg ifjaink ottan ápolást nyernének? E végből egy már régebben kiküldött bizottság a napokban némi kedvező eredményre jutott, a mennyiben kilátás van arra, hogy beteg ifjaink napi 1 frt 20 kr. díj hordozása mellett felvételnének. Ugy hiszszük, hogy e díjakat iskolai kórházi alapunk jövedelme fedezni bírja, mely ily módon több mellékes tehertől megmenekülven, egészben e díjak fizetésére lenne fordítható. Jó reménnyel várjuk az ügy további fejlődését.

— **Kézikönyv ajánlás.** Kobány Mihály kisdedővő-képezdei mintaóvónak „Kisdedővők és Dajkák Könyve“ cz. munkája alkalmas vezérfonalát képezvén úgy a kisdedővoda, mint főleg a gyermekmenedékház és családi kisdedőnevelésnek: az 1 frt 50 kr. bolti áron szerzőnél (Sepsi-Szentgyörgy, Háromszékmegye) vagy bármely könyvkereskedő útján megrendelhető kézikönyvet a kisdedővő intézetek és gyermekmenedékházak felügyelőinek és vezetőinek, a dajkaképző tanfolyamoknak és a szülőknek figyelmükbe ajánlom. Debreczen, 1893. december 30. Eötvös Károly Lajos, kir. tanfelügyelő.

— **A resiczai ev. reform. egyház javára,** az elmúlt évben jelzett adományokon kívül, még ezek az egyházak adakoztak: Szapáryfalva 34 frt 50 kr., Füzesgyarmat 17 frt 7 krt, Szeghalom 70 frt 12 krt, Gyoma 104 frt 21 krt, Gyula 54 frt 25 krt, H.-Sámson 19 frtot. — A hívek adományán kívül Pap Imre h.-m.-vásárhelyi lelkész 3 frtot küldött. Rózsa Sándor főiskolai háznagy útján K. Hajdu Lajos úr gyűjtése 3 frt. Gerőcz Lajos szentesi lelkész újabban gyűjtött 21 frt 40 krt. Rácz Károly szapáryfalvai lelkész 1 frtot, Varasdy Károly Lugosról 1 frtot adott. A gyomai egyházban utólagosan gyűlt 1 frt 60 kr. Gombkötő István gyulai gondnok 1 frtot s Szöllősi Antal makói lelkész, mint néhai Barta Antal egyházfi gyűjtését, 5 frtot küldött. Összeg 336 frt 15 kr.

— **Statisztika.** A debreczeni ev. ref. egyházban az 1893-ik évben élve született 821 fi, 774 nő, összesen 1595. Meghalt 753 fi, 693 nő, összesen 1446. Házassági életre lépett 401 pár, ebből 59 pár vegyes vallású, Áttért 16 fi, 11 nő, összesen 27. Kitért 5 fi, 3 nő, összesen 8. Lélekszám anyakönyv szerint 20,653 fi, 21,346 nő, együtt 41,999 lélek. — A kolozsvári egyházban született 258 fiu és 259 leány, együtt 517. Meghalt 229 a fi-nemen és 185 a nő-nemen, együtt 414. E szerint 103-mal született több, mint a mennyi meghalt. Összeeskettetett 163 pár. Összehasonlítva az 1892-ik esztendővel: 1893-ban több született 34-el, több halt meg 82-vel és több pár eskettetett meg 6-tal.

TARTALOM-JEGYZÉK: Isten nevében. Erdős József. — Tárca: A debreczeni hitvita. Révész Kálmán. — A teljes írás. Venetianer Sándor. — A gyermekek vallásáról szóló törvényjavaslat. Gergely Károly. — Pár szó a népiskolai tanmódszer érdekében. Kismarjai Tóth Lajos. — A jogakadémiák s a tervezett államvizsga. Bacsoni Lajos. — A kis ekkleziák sorsa. Ferenczy Gyula. — Irodalom. — Debreczeni egyetem. — Különfélék.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

Dr. ERDŐS JÓZSEF és Dr. BACSONI LAJOS.